ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 18 (1655) | Пятніца, 2 сакавіка 1962 года. | Цана 4 кап.

У ГЭТЫМ НУМАРЫ

Кандыдат у дэпутаты Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР па Віцебскай выбарчай акрузе, памочнік майстра Віцебскага дывановага камбіната Пётр Клімкоў (першы справа) сярод маладых выбаршчыкаў Віцебска. Фота Ул. ДАГАЕВА.

ВІЦЕБСК ПЕРАДВЫБАРНЫ

АБ РОДНЫМ КРАІ

Культасветустановы Віцебска дзейна рыхтуюцца да дня выбараў. У рабочых клубах, палацах культуры і бібліятэках праходзяць сустрэчы кандыдатаў у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР. Аб савецкай выбарчай сістэме — самай дэмакратычнай у свеце — чытаюцца лекцыі і даклады, праводзяцца гутаркі, арганізуюцца выстаўкі і мантажы. Дырэктар абласнога краязнаўчага музея К. Ханко паведаміла па тэлефоне:

— Работнікі музея падрыхтавалі дзве перасоўныя выстаўкі: «Віцебшчына сёння», і «Віцябляне — удзельнікі грамадзянскай і Вялікай айчыннай войнаў». Першая з іх расказвае аб стане развіцця прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры. Другая прысвечана тым, хто ў баях дзвюх войнаў адстаяў родны край ад інтэрвентаў і захопнікаў. Выстаўкі накіраваны ў раёны вобласці. Днямі з імі пазнаёміліся жыхары пасёлка Сянно. Музей выдаў цікавы плакат «Віцябляне — героі Савецкага Саюза». На ім фотаздымкі праслаўленых землякоў і кароткія анатацыі. Днямі будзе падрыхтавана выстаўка «Нашы маякі», прысвечаная передавікам прамысловасці і сельскай гаспадаркі вобласці. Гэту выстаўку мы накіруем на агітпункты горада.

МІР ПЕРАМОЖА ВАЙНУ

На такую тэму адбыўся агульнагарадскі вечар, падрыхтаваны абласным Таварыствам па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў. На вечар былі запрошаны артыст Тэатра імя Я. Коласа С. Скальскі, малады паэт Д. Сімановіч, настаўнік В. Андрыянаў і іншыя. Яны чыталі творы, прысвечаныя барацьбе савецкіх людзей за трывалы мір ва ўсім свеце.

Работнікі таварыства абсталявалі агітмашыну, якая накіравалася ў раёны вобласці. Агітмашына наведала Дуброўна, Оршу, Шаркоўшчыну. Там лектары К. Ломыш, М. Чапёнкін прачыталі для выбаршчыкаў лекцыі. Затым дэманстраваліся кінафільмы.

На выбарчых участках горада лектары М. Кавур, І. Філіпкоў, І. Мірман і іншыя прачыталі даклады аб савецкай выбарчай сістэме. Усяго за апошні час для выбаршчыкаў горада прачытана каля чатырохсот лекцый на розныя тэмы.

ДЛЯ НАВЕДВАЛЬНІКАЎ БІБЛІЯТЭКІ

Цікавая кніжная выстаўка адкрылася ў абласной бібліятэцы імя Ул. І. Леніна. На ёй многа кніг і брашур. Сярод іх — працы Ул. І. Леніна, матэрыялы XXII з'езда КПСС. Матэрыяламі выстаўкі шырока карыстаюцца наведвальнікі бібліятэкі.

Нядаўна на выбарчым участку № 15 работнікі бібліятэкі правялі літаратурны вечар «Гумар і сатыра ў барацьбе з перажыткамі мінулага ў свядомасці людзей». У вечары прыняло ўдзел многа рабочай моладзі і інтэлігенцыі. Рыхтуецца дыспут «Маральны кодэкс будаўніка камунізма». Ён адбудзецца таксама на выбарчым участку.

ГРАМАДСКІ АГЛЯД

З 1 сакавіка па 1 снежня 1962 г. праводзіцца ўсесаюзны грамадскі агляд чырвоных куткоў. У ім удзельнічаюць чырвоныя куткі прадпрыемстваў прамысловасці, транспарту, будоўляў, саўгасаў, устаноў, інтэрнатаў рабочых і служачых, навучальных устаноў.

Мэта агляду — палепшыць работу чырвоных куткоў, павысіць іх ролю ў камуністычным выхаванні рабочых і служачых. У час агляду галоўная ўвага павінна быць звернута на шырокую прапаганду праграмы КПСС, рашэнняў і матэрыялаў XXII з'езда партыі, на выкананне сацыялістычных абавязацельстваў.

Умовы агляду прадугледжваюць, каб кожны чырвоны куток меў працаздольны грамадскі савет, добра ўпарадкаванае памяшканне, у якім павінны быць газеты, часопісы, палітычная, мастацкая і тэхнічная літаратура, настольныя гульні, радыёпрыёмнік, музычныя інструменты, спартыўны інвентар.

Кожны чырвоны куток абавязаны сістэматычна наладжваць гутаркі, лекцыі і даклады па матэрыялах XXII з'езда КПСС, штомесячна праводзіць не менш двух вечароў адпачынку рабочых і служачых, сустрэч з перадавікамі вытворчасці.

Пры кожным чырвоным кутку павінен працаваць хоць адзін калектыў мастацкай самадзейнасці. За час агляду гэты гурток абавязаны падрыхтаваць новы спектакль па п'есе савецкага аўтара або новую канцэртную праграму на сучасную тэму.

Абавязак чырвоных куткоў — клапаціцца аб арганізацыі летняга адпачынку працоўных, наладжваць экскурсіі, турысцкія паходы, выезды ў лес, на рыбалку, паказваць дакументальныя, хранікальныя, навуковыя і тэхнічныя фільмы. Абавязкова ўдзельнічаць у культурным шэфстве прадпрыемства над калгасам ці саўгасам.

Для кіраўніцтва грамадскім аглядам чырвоных куткоў створаны рэспубліканская камісія і камісіі ў абласцях. Пераможцам агляду вызначаны прэміі.

28 лютага адбылося першае пасяджэнне рэспубліканскай камісіі, якая намеціла план работы на час агляду.

ШЧАСЦЕ ЦЯЖКІХ ДАРОГ

Героі нашых дзён

Ішоў пленум Дзяржынскага райкома партыі. Адно з выступленняў прыцягнула асаблівую ўвагу прысутных. Мо таму, што тое, аб чым гаварыў прамоўца, хвалявала кожнага. Справа была вось якая. На адной з ферм калгаса «Чырвоны сцяг» захварэла даярка. Трэба было тэрмінова шукаць падмену. Зайшоў старшыня да адной пажылой калгасніцы. Прашу, гаворыць, хоць пару дзён папрацаваць на ферме. Жанчына была ўжо згадзілася, але ў гэты момант з печы, з-за фіранкі, высоўвае галаву здаравенная дзеўка — як кажуць, кроў з малаком. Прыгладжвае рукой завіўку і кажа:

— Калі вы, мама, пойдзеце працаваць на ферму, дык лепш не вяртайцеся назад, усю хату жывёлай засмуродзіце.

Пацікавіўся старшыня, дзе ж працуе гэтая прынцэса, што так баіцца жывёльнага паху. Аказваецца, у Мінску, у цырульні. І кім! Прыбіральшчыцай — валоссе вымятае.

Гэты расказ — а было ў ім вельмі многа крыўды — прыгадаўся мне на перадвыбарчым сходзе ў калгасе «Перамога».

Трэба было пачуць, якімі апладысментамі ўзарваўся зал, якая радасць заблішчала на ўсіх тварах, калі старшыня калгаса Аляксандр Мартынавіч Стахорскі прапанаваў выбраць кандыдатам у дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР даярку Яўгенію Градавец.

Няхай бы ўбачыла гэтую ўрачыстасць тая, з калгаса «Чырвоны сцяг», што пралежвае сваю маладосць на печы. Няхай бы пачула, якімі словамі гаварылі пра Жэню Градавец. Можа зразумела б тады, што такое сапраўднае шчасце!

Але досыць аб ёй. Мой позірк прыкаваны да Жэні. Я ўжо многа год ведаю гэтую дзяўчыну, і мяне заўсёды радуе яе сціпласць, далікатнасць. Гляджу на яе і думаю, якую душэўную ўзрушанасць, якое хваляванне адчувае ў гэты момант дзяўчына.

Цяжка, вельмі цяжка расказваць аб чалавеку, які пражыў на свеце толькі 26 вёснаў. На ўсіх агітпунктах вісяць плакаты з біяграфіяй Жэні Градавец. Займае біяграфія ўсяго паўстаронкі. У такім та годзе нарадзілася, у такім — закончыла 7 класаў, працавала ў паляводстве, потым стала даяркай. У мінулым годзе надаіла ад кожнай фуражнай каровы па 3530 кілаграмаў малака. І ўсё...

Але ці ўсё? Давайце разам падумаем над лічбай 3530. Кожная даярка вам скажа, што атрымаць ад каровы столькі малака — справа вельмі складаная.

Можна ўдасканаліць любую машыну, удвая-утрая павялічыць яе магутнасць, эканамічнасць. Але карова — не машына. Праўда, ёсць людзі, што разумеюць пагаворку «малако ў каровы на языку» літаральна. Для іх жывёла, што тая топка — кідаеш больш вугалю, гарачэй гарыць агонь.

Жэня атрымлівала для сваіх кароў такі ж рацыён, як і іншыя даяркі фермы. А па выніках — апярэдзіла ўсіх.

Значыць, не ў адных кармах справа. Мне здаецца, што працоўны подзвіг дзяўчыны арганічна звязаны з ёю самой, з яе характарам, з яе поглядамі на жыццё, адносінамі да таварышаў.

Толькі наіўны чалавек можа думаць, што агульная павага да Жэні расла прама прапарцыянальна з надоямі. Часта іменна так у нас пішуць аб перадавіках. Больш надаіла малака — больш пачалі паважаць людзі. А хіба ў мінулыя гады, калі дзяўчына яшчэ не выйшла ў «чэмпіёны», не гаварылі калгаснікі яе бацькам, што мець такую дачку — вялікая радасць, што ў Жэні залатыя рукі і залатое сэрца? Хіба не хвалілі Жэню на ўсіх сходах і нарадах?

Павага да чалавека не прыходзіць адразу. Яна накопліваецца па крупінцы. Мы не ведаем, калі Жэня зрабіла першую заяўку на ўсеагульную павагу. Можа гэта было яшчэ тады, калі пасля заканчэння сямі класаў засталася працаваць у калгасе? Угаворвалі некаторыя школьныя сяброўкі:

— Чаго ты, Жэнька, не бачыла ў гэтых Навасёлках. Паедзем у Мінск. Уладкуемся там на работу.

Не, не паехала яна шукаць лёгкага хлеба. Сіл, праўда, было малавата ў шаснаццацігадовай дзяўчынкі, але затое ўпартасці на дваіх. Не горш сталых калгасніц палола, касіла сена, убірала ўраджай, зімой вазіла на палі ўгнаенні.

Вось тут і ўбачыла яе аднойчы загадчыца малочна-таварнай фермы Зінаіда Носка. Паглядзела, як дзяўчына ўпраўляецца з рыдлёўкай, і адзначыла пра сябе: працавітая. Пачакала, пакуль Жэня нагрузіць торфам параконку, потым падышла да яе і прапанавала:

— Ідзі працаваць да нас падменнай даяркай.

Дзяўчына згадзілася і назаўтра ж прыйшла на ферму.

Шчыра кажучы, работа падменнай даяркі не вельмі зайздросная — працуеш, а вынікаў не бачыш. Ды і даяркі скоса пагладжваюць на падменку. Усё здаецца, што без іх каровы будуць не так падоены. Таму імкнуцца падмену каго-небудзь з дому паслаць. Так было, напэўна, і з Жэняй.

Што грахі таіць. Прыйшлося спачатку ўсё гэта адчуць Жэні на сабе. Але прайшло некалькі месяцаў і недавер'е да яе з боку даярак развеялася, як дым. Бо прыйдзе даярка з выхаднога, а яе каровы і вычышчаны і дагледжаны як мае быць. І нават неяк атрымлівалася, што калі кароў даіла Жэня, яны прыбаўлялі малако.

— Ты можа з дому прыносіш яго і тут дабаўляеш? — жартуючы, спытала аднойчы Галіна Пашкевіч.

— Ды і ў цябе столькі ж можа быць, — сказала Жэня. Падышла да каровы, якую толькі што падаіла сяброўка, зрабіла энергічны масаж вымя і пасля гэтага выдаіла некалькі струменьчыкаў малака.

— Бачыш, застаецца малако, ды самае тлустае.

У 1960 годзе за Жэняй замацавалі пастаянную групу кароў. Думалі спачатку даяркі — адмовіцца дзяўчына. Надта была запушчаная група. Не глядзела яе як след папярэдніца.

Дзяўчына павагалася трохі і ўзяла групу. Цяпер Жэня забывалася іншы раз і дамоў схадзіць паабедаць. Маці прыбягала на ферму ўстрывожаная. Пастаіць, паглядзіць, як дачушка на хаду есць, і пачне дакараць:

— Ты што, за каровамі і дом родны забыла?

А Жэня толькі смяецца ў адказ. А то абніме старую, закружыць:

— Глядзі матуля, як кароўкі мае папраўляюцца. Вось гэтая «Галка», памятаеш, якая была — поўсць дыбам, уся ў рапяхах, рэбры пералічыць можна. А цяпер нібы тлушчам змазана — блішчыць...

Неяк зайшоў я ў сельскую бібліятэку, каб пацікавіцца, што чытаюць хлебаробы. Перабіраю фармуляры, і раптам маю ўвагу спыняе адзін з іх — запоўнены амаль да канца. Талстой, Горкі, Шолахаў, Фадзееў, Катаеў. Пацікавіўся, чый жа гэта фармуляр? Адказваюць — Жэні Градавец.

— А вы б пачулі, як спявае Жэня, — дадае бібліятэкарка Ніна Іванаўна Сіман. — Ніводзін канцэрт мастацкай самадзейнасці не праходзіць без яе.

...Мы сустрэліся з Жэняй некалькі дзён назад у раённым Доме культуры. Яна выступала перад выбаршчыкамі. Праўду кажучы, я чакаў, што нешта павінна перамяніцца ў гэтым чалавеку. Не кожны ўстаіць перад усеагульнай увагай, славай. Але чым больш я гаварыў з Жэняй, тым больш саромеўся сваёй думкі. Не, яна не перамянілася, яна такая ж самая — сціплая, далікатная. Такая ж у яе сарамлівая ўсмешка, такі ж ясны пагляд шэрых вачэй, нягучны говар. Яна і застанецца такой, на якую б вышыню ні ўзнялася, якую б славу ні заслужыла.

М. ЗАМСКІ.

Калгас «Перамога» Дзяржынскага р-на.

ДАРАЖЫЦЬ ЗВАННЕМ АКЦЁРА

Творчая ўдасканаленасць — неабходная якасць характару мастака. Яна павінна спадарожнічаць акцёру з першых яго сцэнічных крокаў. Пра гэта гаворыць у сваім артыкуле артыст Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Р. Сувораў.

Гэтае ж хвалюе і гледачоў А. Дзьячкова і А. Попель, якія выступаюць за тое, каб дзеячы сцэны ў час сваіх гастрольных выездаў адчувалі тую ж грамадзянскую адказнасць, што і перад сталічным гледачом.

Наступнымі выступаюць — студэнт рэжысёрскага факультэта Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута П. Бекіш і загадчык дзіцячай бібліятэкі г. Гомеля Е. Заўяртайла.

«Сённяшняе пакаленне савецкіх людзей будзе жыць пры камунізме». Колькі незвычайнага і выдатнага тоіцца за гэтымі словамі! Пачынаецца небывалая ў нашай гісторыі бітва за шчасце ўсяго чалавецтва. Мне вось і хочацца падзяліцца сваімі творчымі радасцямі і трывогамі з жыцця нашага тэатра, які таксама прымае ўдзел у гэтай вялікай гістарычнай бітве.

Я параўнаўча малады акцёр, усяго дзесяць год працы на сцэне — гэта нямнога. Я не буду гаварыць пра вартасці і недахопы нашай сучаснай драматургіі; не бяруся адказваць і З. Зайцавай, якая ў сваім артыкуле, змешчаным у газеце «Літаратура і мастацтва», выказала вельмі шмат сур'ёзных абвінавачванняў у адрас Гомельскага тэатра. У яе артыкуле, нягледзячы на прыватныя недакладнасці, чуецца голас гледача, зацікаўленага ў справах тэатра, патрабавальнага і заклапочанага.

Праўда, я асабіста мог бы паспрачацца з тэзісам З. Зайцавай аб «адказных» і «неадказных» спектаклях. Наўрад ці прыдатны для тэатра такі падыход пры размеркаванні роляў. Не мае рацыі З. Зайцава і тады, калі яна раіць рэжысёру выкарыстоўваць акцёра толькі з гарантыяй на поспех (на гэтай падставе яна ставіць пад сумненне мэтазгоднасць майго прызначэння на ролю Платонава ў «Акіяне»).

Мне хочацца больш падрабязна пагаварыць аб адной з праблем, узнятай у артыкуле З. Зайцавай,— аб праблеме выхавання моладзі.

Аб правах і абавязках маладога акцёра нашага часу расказаў у сваім артыкуле Ц. Сяргейчык — аб якасці і колькасці моладзі, якая прыйшла ў коласаўскі тэатр і ў іншыя тэатры з інстытуцкай аўдыторыі. Ён назваў рад маладых акцёраў, якім **пашанцавала** сыграць па шаснаццаць роляў за два сезоны. На маю думку, гэта ўяўнае шчасце. Непасільная праца ніколі не прыводзіць да гарманічнага развіцця арганізма.

Мы шмат гаворым аб выхаванні маладога пакалення, але часта паслядоўнае выхаванне падмяняем непасільнай нагрузкай. І радуемся, супакойваючы сябе: «Вось, калі ласка, растуць, твораць!»

За чатыры гады маёй работы ў Гомельскім тэатры калектыў не папаўняўся моладдзю з інстытутаў, у якой, як правіла, ёсць пэўны тэарэтычны багаж за плячыма. Дырэкцыя, відавочна, глядзіць на гэты факт так: маладому акцёру патрэбна будзе кватэра, патрэбен будзе клопат пра яго творчы рост. Ці не лепш узяць таго, хто першы трапіцца пад руку. Той і філасофстваваць не будзе, таму што і так ашчаслівілены. Тады ўзнікае пытанне: навошта існуюць інстытуты, студыі, магчыма, трэба іх закрыць?

Мне даводзіцца назіраць за нашай моладдзю, якая не мае спецыяльнай адукацыі, але ў якой ёсць імкненне прысвяціць сябе высокаму служэнню мастацтву. Чаго можна чакаць ад яе? Ды, бадай, што нічога, акрамя маладосці і энтузіязму. А часам і гэтага няма. Прыйшоў ён у тэатр таму, што не было куды ісці.

За плячыма ў гэтых маладых людзей няма інстытуцкіх ведаў, няма і жыццёвага вопыту. Якімі ж сродкамі ствараць такому акцёру (а ён жа лічыцца акцёрам!) той ці іншы вобраз? Дырэкцыя, рэжысура часта робяць мядзвежую паслугу такому «акцёру»: «На, іграй! Дзярзай!». І ён іграе, дзярзае. Пакуль ёсць прывабнасць маладосці, юнацкі запал — гэта неяк глядзіцца, слухаецца (праўда, не заўсёды ўспрымаецца). А праз тры-чатыры гады надыходзіць крызіс, расчараванне. Ад яго чагосьці чакаюць, ён падаваў надзеі, але нічога не выйшла. І тая ж дырэкцыя, тая ж рэжысура пачынаюць наракаць, біць кулаком па стале: «Як! Чаму? Адкуль бяруцца бяздарныя артысты?»

А хто вінаваты ва ўсім гэтым, як не кіраўнікі? Вы бераце маладога чалавека, груба кажучы, з вуліцы, у яго ёсць некаторыя творчыя задаткі, парасткі. Дык развівайце ж іх, стварайце своеасаблівую школу ў тэатры, вучыце гэтую моладзь! Няхай яна пазнае азы тэатральнага мастацтва. А ў нас па-спажывецку ставяцца да падобных пытанняў. Сёння трэба дваццаць слоў сказаць, заўтра сорак, а там і роля «з нітачкай» (заняць жа вопытнага акцёра ў маленькай ролі няёмка, яшчэ можа пакрыўдзіцца). А ты, калі ласка, малады чалавек, затыкай дзірку, дзярзай! А майстэрства няма. Вопыту таксама. Вось і ходзіць малады з чубам улева ці ўправа, з аднолькавым стаўленнем і да Шэкспіра і да Цэзара Саладара. У выніку — трагедыя чалавека, які не знайшоў свайго месца не толькі на сцэне, але і ў жыцці.

Ва ўсім гэтым вінавата не толькі дырэкцыя таго ці іншага тэатра, але і абласныя аддзяленні культуры і нават міністэрства.

Кіраўніцтва Гомельскага тэатра прыняло на працу здольную моладзь з самадзейнасці. Гэта добра. Але што яно робіць для таго, каб моладзь расла, развівалася, арганічна ўваходзіла ў акцёрскі калектыў? Адказ на гэта будзе, відаць, не вельмі суцяшальны.

У нашым тэатры працуе восем маладых акцёраў, якія прыйшлі з самадзейных гурткоў. Розныя людзі і характары, розныя ступені здольнасцей, рознае стаўленне да тэатра. Я з павагай стаўлюся да маладога акцёра Ул. Грышына. Не буду гаварыць пра ступень яго таленавітасці. Але што гэта чалавек дапытлівы, які імкнецца пазнаць усю складанасць акцёрскага майстэрства, — гэта бясспрэчна. Яго зацікаўленасць, імкненне да пошукаў патрэбныя тэатру. Няхай з яго не вырасце вялікі акцёр, але гэта будзе карысны тэатру чалавек (не ўсім адпушчаны прыродай аднолькавы талент).

Але, на жаль, аднаго энтузіязму мала, каб авалодаць вышынямі надзвычай складанага тэатральнага майстэрства. Вось тут і патрэбна руплівая праца рэжысёра. Рэжысёра, які думае не толькі пра сённяшні дзень, але і глядзіць у будучыню свайго тэатра і стварае вартую змену старэйшаму пакаленню.

У сваім выступленні Ц. Сяргейчык з захапленнем піша аб тым, што выпускнікі Тэатральнага інстытута сыгралі па 16—18 роляў за два-тры гады. Ці не прыніжаецца гэтым самым роля акцёра-прафесіянала і тая высокая місія, што ўскладзена на яго ў справе выхавання нашага пакалення? Ці не зводзіць такая загрузка акцёра да дылетанцтва: «Усё можам, але нічога не ўмеем»?

Часта бывае так. Прыйшоў малады акцёр у тэатр. Вельмі добра. Вось табе роля, рыхтуй яе. Але, прабачце, калі сталаму акцёру на стварэнне вобраза патрэбен месяц (для параўнання), то маладому патрэбны 3-4 месяцы. Не выштурхоўвайце маладога выканаўцу на сцэну на трэці-чацвёрты спектакль. Хай глядзіць на дасягненні і недахопы свайго старэйшага таварыша і потым, пасля стараннай працы з рэжысёрам і з тым жа акцёрам, няхай выходзіць на сцэну. Вось тады, напэўна, і вырасце вартая змена, будзе расці тэатр, развівацца, гаварыць сваё слова, мець сваё, толькі яму ўласцівае, аблічча.

Мне, як і ўсім нам, вельмі часта даводзіцца мець справу з крытыкай. Крытыкі бываюць розныя. Добрыя, благія, такія, якія проста выказваюць сваю думку, нічога не патрабуючы ад тэатра і якія шмат патрабуюць. Але ва ўсіх іх, на мой погляд, ёсць адзін істотны недахоп. Вельмі прыкра бывае чытаць у рэцэнзіях такія выразы, адрасаваныя артысту: «Ён не мог стварыць тую ці іншую ролю. Але...» — і пайшло шматлікае «але». Прабачце, але што азначае «мог бы»? Каму патрэбны гэтыя «мог бы»? Акцёр абавязаны ўвасобіць той ці іншы вобраз, **увасобіць** так, як гэтага патрабуе задума аўтара, рэжысёра. Інакш ён не акцёр, і няма чаго яму рабіць у тэатры.

У сувязі з гэтым я дазволю сабе параўнаць, здавалася б, зусім розныя рэчы. Скажам, будуюць электрастанцыю. Мільёны рублёў, каласальная энергія чалавечай думкі ўкладзены ў гэты тэхнічны твор. Пабудавана. Здадзена. Разрэзана чырвоная стужачка. Уключаюць рубільнік. Вада шуміць, турбіны круцяцца, а таго, дзеля чаго гэта стваралася, — электраэнергіі — няма. Чухаюць патыліцу. Кажуць: «М-так. А магло ж быць...» Хіба можа быць патрэба ў такой пабудове? Мы, работнікі ідэалагічнага, перадавога фронту, павінны таксама працаваць без усялякіх скідак на «мог бы» і без усялякіх «але».

У канцы мне б хацелася сказаць яшчэ вось аб чым. Шмат было розных спрэчак аб тэатральным мастацтве. Адны пачыналіся і не канчаліся. Другія неяк заканчваліся, без пэўнага вырашэння тых ці іншых пытанняў. Няхай жа тая размова, якая вядзецца на старонках газеты «Літаратура і мастацтва», прынясе карысць. Няхай яна прымусіць наша Упраўленне па справах мастацтва ўлічваць тое, аб чым гаворыцца, і зрабіць адпаведныя вывады.

Р. СУВОРАЎ,
артыст Гомельскага абласнога драматычнага тэатра.

БЕЗ СКІДКІ НА ПЕРЫФЕРЫЮ

На нашым аўтамабільным заводзе не толькі выпускаюцца новыя машыны, але і духоўна растуць людзі, якія прагна цягнуцца да навукі, культуры, мастацтва. Кожны вечар аўтазаводцы, змяніўшы спяцоўку на касцюм і паліто, спяшаюцца ў свой прыгожы Палац культуры: хто ў бібліятэку, у кіно, а хто на рэпетыцыю або на канцэрт мастацкай самадзейнасці. Але самае найвялікшае свята бывае ў нас тады, калі прыязджаюць з пастаноўкамі сталічныя прафесіянальныя калектывы. І калі яшчэ аказваецца, што прыехаў той калектыў, які зрабіў добрае ўражанне ў мінулы раз, у Палац культуры пачынаецца проста паломніцтва.

Успамінаецца спектакль «Паўлінка» ў пастаноўцы Тэатра імя Янкі Купалы. Зала на 500 месц перапоўнена. Трапяткое чаканне. Рассоўваецца заслона. З першых жа хвілін як быццам зліваешся з героямі спектакля, пачынаеш жыць іх жыццём. Без скідак на перыферыйнага гледача іграюць народныя артысты Г. Глебаў, Ул. Дзядзюшка. На сцэне нібы ажыў той час, тая атмасфера, у якой дзейнічаюць героі купалаўскай камедыі. Ніводнай нацягнутасці, ніякай фальшы. Усё праўдзіва, дакладна, рэльефна. З добрым поспехам прайшлі ў нас спектаклі «Дзень цудоўных падманаў» (Тэатр імя Янкі Купалы); «Іркуцкая гісторыя» і «Барабаншчыца» (Тэатр імя М. Горкага).

Вялікае значэнне ў дасягненні поспеху спектакля мае якасць самой п'есы. Здараецца і такое: п'еса напісана на сучасную тэму і закранае хвалюючыя пытанні нашага сучаснага жыцця, але твор чамусьці не знаходзіць дарогу да сэрца гледача, не цікавіць яго.

У чым прычына?

Тэатр і ў паасобку кожны артыст дасягне ўдачы, тады, калі ён установіць з гледачом цесны душэўны кантакт, калі паміж імі ўсталюецца ўзаемаразуменне. Артыст павінен паважаць гледача, а глядач — артыста. На жаль, гэта бывае не заўсёды. Нам неаднаразова даводзілася глядзець спектаклі ў Мінску. Там, на падмостках уласных тэатраў, артысты проста гараць, жывуць — іграюць, што называецца, з поўнай аддачай. А варта гэтаму ж калектыву прыехаць на перыферыю, і яго як быццам хто падмяняе. Ігра робіцца вялай, невыразнай. У чым справа? На нашу думку, у некаторых прафесіянальных артыстаў склалася няпісанае заганнае правіла: дзяліць сцэны на абласныя, пасялковыя і сельскія.

Калі на абласной сцэне артыст іграе, укладваючы ўсё майстэрства, то на пасялковай ён іграе напалавіну сваіх магчымасцей; маўляў, тут глядач нястрогі, а значыць, і патрабаванні меншыя.

Не трэба забываць, як вырас «перыферыйны» глядач. Ён заўсёды адрозніць праўду ад фальшы, сапраўднае сцэнічнае мастацтва ад бутафорыі. Можа, ён, будучы трошкі сарамлівым, у першы раз змоўчыць пра недахопы. Але ў другі раз, заўважыўшы, што яго проста не паважаюць як гледача, скажа пра спектакль: халтура. А што можа быць больш крыўдна для артыста чым гэтае гнеўнае слова «халтура»?

Ніякага хвалявання не выклікалі ў нас спектаклі «Мільён за ўсмешку», «Чацвёра пад адным дахам», «Выгнанне блудніцы» ў пастаноўцы тых жа тэатраў імя Я. Купалы і імя М. Горкага.

Шмат чаго, відавочна, залежала ад невысокай мастацкай якасці гэтых п'ес. Аднак і артысты, як нам здалося, не прыкладалі намаганняў, каб неяк кампенсаваць недахопы драматургічнага матэрыялу жывым подыхам чалавечых пачуццяў. Ігра іх была шэрая і невыразная.

Шкада, што вядучыя майстры сцэны ў нас рэдкія госці. Л. Ржэцкая, Б. Платонаў, Ул. Дзядзюшка прыязджалі да беларускіх аўтамабілебудаўнікоў толькі адзін раз. Усталявалася няправільная тэндэнцыя: чым вышэй талент артыста, тым радзей яго можна сустрэць на перыферыі.

Наш савецкі чалавек творыць цуды. Але ці лёгка гэтыя цуды яму даюцца? Безумоўна, не. Вось і паказаць бы ўсе тыя цяжкасці, супярэчнасці ў чалавечых адносінах праз сцэнічнае мастацтва. Але такіх твораў у нас яшчэ мала. Нам, гледачам, хацелася б часцей бачыць на сцэне свайго сучасніка з яго думамі, перажываннямі, імкненнямі.

І яшчэ адно пытанне, важнае як для гледача, так і для артыстаў. Спектакль закончаны. Колькі размоў, колькі спрэчак выклікаў ён! Тут і пахвала ў адрас таго ці іншага артыста, тут і прэтэнзіі да ўсяго калектыву. Але ці ведаюць пра іх артысты-прафесіяналы? Не. Як толькі скончыцца спектакль, яны адразу ж едуць у Мінск. А чаму б не арганізаваць абмеркаванне пастаўленага спектакля? Хіба не карысна было б артысту паслухаць выказванне гледача? Вядома, карысна. Ды і гледачу цікава ведаць, як працуе калектыў над спектаклем. Такое абмеркаванне дало б многа і артыстам і гледачам.

А. ДЗЬЯЧКОЎ,
старшыня праўлення Палаца культуры Беларускага аўтамабільнага завода.
А. ПОПЕЛЬ,
рабочы.

НОВЫ ТЭЛЕКАМБАЙН

На Мінскім радыёзаводзе распрацавана новая мадэль тэлекамбайна «Беларусь-110». Зараз заканчваецца адпрацоўка канструкцыі, тэхналогіі вытворчасці і аснасткі тэлепрыёмніка. У новым тэлевізары будзе выкарыстаны ўдасканалены кінескоп з разваротам промня ў 110 градусаў. Акрамя таго, распрацавана схема стабілізацыі напружання і павялічана колькасць паўправаднікоў. Новы тэлевізар будзе лёгкі і прыгожы.

Серыйная вытворчасць новай мадэлі тэлевізара пачнецца ў другім квартале 1962 года. Да яе рыхтуецца калектыў завода.

Вось і зараз інжынер аддзела інфармацыі П. Жукаў знаёміць работніц канвеера цэха вузлоў В. Штауб (злева) і В. Памачтову з новай мадэллю тэлекамбайна, у зборцы якога ў бліжэйшым будучым яны прымуць удзел.

Фота В. БАРАНОЎСКАГА.

ЭСТАФЕТА ПРЫГОЖЫХ СПРАЎ

Людзьмі вялікай і добрай душы называюць у Савецкім раёне Мінска тых, хто прыняў удзел у рабоце няштатнага аддзела культуры. Ім працуюць народная артыстка рэспублікі, народны мастак БССР, выкладчык інстытута і бібліятэкар, пенсіянер і загадчык клуба.

Дык што ж гэта такое — няштатны аддзел культуры? Якія яго абавязкі, што новага ўнёс ён у работу ўстаноў культуры?

Пра гэта і расказвае сёння ў сваім артыкуле П. Дубовік.

НЯШТАТНЫ АДДЗЕЛ КУЛЬТУРЫ

Гэта было з год назад. У Савецкі райвыканкам горада Мінска зайшла бялявая, сярэдніх год жанчына. Яна тут была не першы раз. Работнікі аддзелаў ужо віталіся з ёю, запрашалі часцей заходзіць да іх.

Дэпутата раённага Савета Варвару Ільінічну Ільіну цікавіла работа ўстаноў культуры раёна. Яна часта памагала той ці іншай бібліятэцы правесці канферэнцыю чытачоў, арганізаваць у клубе гурток мастацкай самадзейнасці. Яна бачыла, што ў арганізацыі культурнай работы ёсць яшчэ недахопы, што гарадское ўпраўленне культуры не паспявала своечасова дапамагчы кожнай установе культуры, не кіравала як мае быць імі.

Пра гэтыя свае клопаты Варвара Ільінічна і зайшла параіцца да сакратара райвыканкома тав. Бортніка.

— І мяне таксама непакоіць работа нашых устаноў культуры, — сказаў Аляксандр Адамавіч, уважліва выслухаўшы яе. — Давайце будзем шукаць выйсце разам.

Праз некаторы час было вырашана стварыць пры Савецкім райвыканкоме няштатны аддзел культуры. Але хто будзе кіраваць ім, хто згодзіцца працаваць у ім на грамадскіх асновах?

Сакратар райвыканкома прапанаваў Варвары Ільінічне ўзначаліць няштатны аддзел культуры. Крыху падумаўшы, яна адказала:

— Што ж, я згодна, думаю, што здолею сумясціць гэта са сваёй асноўнай працай.

Так у маі мінулага года выканком Савецкага раёна зацвердзіў работніка Рэспубліканскай навукова-медыцынскай бібліятэкі В. Ільіну загадчыцай няштатнага аддзела культуры, а яе намеснікам — пенсіянера Міхаіла Адамавіча Гурскага.

На першым арганізацыйным пасяджэнні аддзела прысутнічала чалавек дваццаць. Сюды прыйшлі — народная артыстка БССР О. Галіна, народны мастак БССР А. Марыкс, старшыня праўлення клуба політэхнічнага інстытута, выкладчык А. Паляшчук, выкладчык тэатральна-мастацкага інстытута Г. Старкоўская, пенсіянеры С. Кавальчук, М. Шымшалевіч, работнікі кінатэатраў, бібліятэк, клубаў. Адразу ж выбралі савет аддзела, стварылі секцыі: культурна-масавай работы, кіно, бібліятэк, зацвердзілі план работы аддзела і секцый на квартал.

У аддзеле зараз працуе 15 няштатных інспектараў. Яны часта бываюць у бібліятэках раёна, кінатэатрах, клубах, парках. Знаёмяцца з работай той ці іншай установы культуры, няштатныя інспектары дапамагаюць іх работнікам, вучаць, як лепш правесці тое ці іншае мерапрыемства.

Нядаўна, напрыклад, няштатныя інспектары знаёміліся, як бібліятэкі раёна прапагандуюць матэрыялы XXII з'езда партыі і што яны робяць, каб кожны рабочы і служачы чытаў гэту кнігу. Было выяўлена нямала недахопаў.

Секцыя, якой кіруе загадчыца філіяла бібліятэкі Акадэміі навук БССР Рыма Далінская, знайшла ў рабоце бібліятэкі радыёзавода нямала добрых спраў. Тут часта праводзяцца канферэнцыі чытачоў, дыспуты на новыя творы, ёсць вельмі актыўны сябры кнігі, добра аформлена наглядная агітацыя. Адным словам, ёсць чаму павучыцца.

Аб вопыце бібліятэкі радыёзавода вырашылі пагаварыць на пасяджэнні савета, на якое запрасілі работнікаў заводскіх і фабрычных бібліятэк. Прыкладна праз месяц няштатны аддзел культуры правёў семінар бібліятэкараў раёна. Члены секцыі аддзела папярэдне пазнаёміліся з работай лепшых бібліятэк заводаў і навучальных устаноў. На семінары ішла дзелавая размова аб тым, як лепш выканаць задачы, пастаўленыя XXII з'ездам КПСС перад установамі культуры. Удзельнікі семінара пабывалі ў бібліятэцы радыёзавода, пазнаёміліся з тым, як яна прапагандуе кнігу.

Няштатныя інспектары, члены бібліятэчнай секцыі Рыма Далінская, Таіса Гасюк, Надзея Ракавец памаглі стварыць бібліятэкі на грамадскіх асновах пры домакіраўніцтвах №№ 6, 7, 8 і на маргарынавым заводзе. Па іх прапанове і ініцыятыве многія жыхары Савецкага раёна здалі ў бібліятэкі, якія працуюць на грамадскіх асновах, дзесяткі тамоў палітычнай і мастацкай літаратуры. Актыўны ўдзел прынялі члены секцыі ў прапагандзе грамадска-палітычнай літаратуры. У бібліятэках гадзіннікавага завода, паліграфічнага камбіната імя Я. Коласа, будаўнічага трэста № 1 і іншых прадпрыемстваў яны дамагліся арганізавання кніжных выставак, стэнды, тэматычныя і літаратурныя вечары.

Улетку многія жыхары раёна скардзіліся на тое, што Парк культуры і адпачынку імя Чалюскінцаў працуе нездавальняюча. Савет аддзела культуры даручыў секцыі культурна-масавай работы вывучыць гэтае пытанне. Члены савета А. Дражжанык, М. Шымшалевіч, С. Кавальчук наведалі некалькі разоў парк, пацікавіліся, як працуюць гурткі мастацкай самадзейнасці, дзіцячыя пляцоўкі, атракцыёны, чытальні. Інспектары выявілі нямала недахопаў у рабоце парку. Аб тым, як лепш арганізаваць культурны адпачынак працоўных у парку, ішла дзелавая гаворка на пасяджэнні савета.

Няштатныя інспектары С. Кавальчук, М. Гурскі дапамаглі дырэктару парку тав. Барбову скласці план работы, наладзіць канцэрты мастацкай самадзейнасці, арганізаваць работу дзіцячай пляцоўкі.

Секцыі аддзела культуры на сваіх пасяджэннях абмяркоўваюць, як працуюць кінатэатры, універсітэты культуры, клубы, бібліятэкі. Так, напрыклад, на пасяджэнні секцыі кіно выступілі Д. Бяхорына, гаворка ішла аб дэманстрацыі навукова-папулярных фільмаў на вуліцы ў раёнах Балотнай станцыі і Зацішша.

Культурна-масавая секцыя цікавіцца, як жыхары раёна змагаюцца за чыстату вуліц, узорны парадак і высокую прадукцыйнасць працы. Члены секцыі Д. Казак, Х. Унук і іншыя памагаюць клубным установам наладжваць адпачынак рабочых і служачых у перадвыхадныя і выхадныя дні, сочаць за чысцінёй у інтэрнатах, на фабрыках, заводах. Па іх ініцыятыве і пры іх актыўным удзеле да дня выбараў у Вярхоўны Савет СССР рыхтуецца канцэрт калектываў мастацкай самадзейнасці паліграфічнага камбіната і 1-й клінічнай бальніцы.

Вялікія планы няштатнага аддзела культуры. Яго дзейнасць сведчыць аб тым, што энтузіясты культурна-масавай работы Савецкага раёна беларускай сталіцы робяць вялікую карысную справу.

П. ДУБОВІК,

дырэктар Рэспубліканскага метадычнага кабінета культасветработы Міністэрства культуры БССР.

ВІНШАВАННЕ ЮБІЛЯРА

Днямі ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР адбыўся вечар, прысвечаны пяцідзесяцігоддзю Ул. Карпава. Вечар адкрыў І. Шамякін. Даклад пра творчасць Ул. Карпава зрабіў Ул. Шахавец. Затым М. Ткачоў зачытаў прывітанне ад Саюза пісьменнікаў БССР. Юбіляра таксама віталі А. Асіпенка, Р. Сабаленка, М. Татур, сакратар камітэта камсамола Мінскага аўтазавода М. Чахлоў, член брыгады камуністычнай працы Мінскага радыёзавода М. Пінкенберг, былы камандзір партызанскага атрада Ф. Хвясько, пад камандаваннем якога ў дні Айчыннай вайны Ул. Карпаў змагаўся з ворагамі. Шматлікія тэлеграмы ад пісьменнікаў Масквы, Ленінграда і грамадскіх арганізацый зачытаў Т. Хадкевіч.

НАТХНЁНАЕ І ЗВЫЧАЙНАЕ

Быццам сама прырода зрабіла гэтыя забаўныя скульптуры — капрыз, выпадак, і выгнутая галінка набыла форму ўздыбленага аленя, корч у нейкім ракурсе нагадаў галаву кабана, выгнутую шыю птушкі.

Нехта прайшоў міма, нічога не заўважыўшы, не адчуўшы,— корч ды і толькі. А трапіў ён у рукі мастака... два-тры дотыкі разца, нешта лішняе знята, характэрнае падкрэслена — і перад намі ўжо мастацтва вельмі своеасаблівае — калі падкрэсліваецца галоўнае і адкідваецца дробязь, дэталі. Але ў гэтым і асаблівая прыгажосць дэкаратыўнага мастацтва, дзе сам матэрыял, яго фактура становяцца сродкамі эстэтычнага ўздзеяння.

Уменне бачыць прыроду вачыма мастака і па-свойму раскрываць яе непаўторныя рысы — рэдкі і зайздросны талент. Ён даецца не кожнаму. А колькі радасці прыносіць ён людзям! І як прыкра, калі мастак і глядач не знаходзяць кантакту, не знаходзяць агульнай мовы. Бывае, што не разумее глядач — не можа, або не хоча настроіцца на хвалю мастака і падыходзіць да яго з загадзя гатовай меркай. Душэўная слепата падобная да слепаты фізічнай. Але здараецца, што і мастак, баючыся, што яго не зразумеюць, здраджвае свайму густу, траціць сябе.

Знайсці ў мастацтве сваю хвалю, сваю мову, свае сродкі — таксама талент. Тут вонкавымі прыёмамі не абысціся, якімі б ні былі яны прывабнымі і цікавымі.

Пра ўсё гэта мне думалася на юбілейнай выстаўцы работ мастака Барыса Малкіна — мастака тонкага, своеасаблівага і рознага. Часам занадта рознага. Выстаўка яго выклікала жывую цікавасць. Яе наведваюць, на ёй не бывае раўнадушных. Наведвальнікі не проста глядзяць, яны разважаюць, спрачаюцца. Многія нават хацелі б бачыць гэтыя работы ў сябе дома і цікавяцца, ці нельга іх набыць. А гэта, што і гаварыць, не часта чуюць мастакі на сваіх выстаўках.

Што ж прыцягвае ў работах Малкіна?

Чалавечнасць, лірычнасць — так можна вызначыць адзін з бакоў яго таленту. Мастак накіроўвае наш погляд да прыгажосці звычайных рэчаў, але прапануе ўбачыць іх па-свойму, па-новаму, выклікаючы асаблівы настрой. Работ шмат — кветкі, кветкі, нацюрморты з галінкамі, трапяткім чырвоным і жоўтым лісцем на фоне акна, рыбкі, зноў рыбкі. І ўсё ў вельмі мяккіх танах, прыглушанай гаме, асаблівай задушэўнай манеры. Мастак нібы не любіць гаварыць гучна. Нават веснавое разводдзе ў яго ціхае і задуменнае: вада яшчэ са снегам і голыя мокрыя дрэвы, крыху пахмурна і вільготна, але ўжо адчуваецца цёплы подых. І ўся карціна напісана неяк вельмі празрыста. Гэты пейзаж так і называецца «Веснавое разводдзе» — адна з лепшых па настрою і майстэрству работ. І зноў веснавыя голыя дрэвы, дрэвы ў снезе, чорныя на блакітным фоне марознага неба. Вельмі дэкаратыўныя і таксама з настроем.

І раптам зусім па-іншаму ўбачаныя гарадскія пейзажы — Неапаль, Стамбул, Парыж, Амстэрдам... Убачаныя ўрыўкамі, дзесьці ў час экскурсіі, з акна атэля, нават магчыма з аўтобуса ці вагона. Але настрой, каларыт схоплены востра. У кожным свой рытм, свой дух. Лянівая спякота стамбульскай камяністай вулачкі, якая цягнецца некуды ўгору; гатычная строгасць Амстэрдама, кавалак неапальскага неба паміж нагрувашчаных дамоў і перакінутымі вяроўкамі з бялізнай, святочны карагод машын, людзей, дамоў Парыжа. І, бадай, самае лепшае — манатыпія «Па дарозе ў Парыж» — сонечная, ветравая, уся ў руху, у экспрэсіі, на нейкім адным дыханні. У гэтых карцінах адчуваецца цікавы і паэтычны мастак. У яго свой вобразны лад, свой стыль. Яны вельмі акрэсленыя ў часе. Характэрнае адчуванне — іх не павесіш у няўклюднай багетнай раме, ім будзе нязручна ў акружэнні вычварных рэчаў, старамоднай архітэктуры і мэблі. Яны натуральныя ў сучасным інтэр'еры — жылля, рабочага кабінета, утульнага кафэ, побач з прастатой, чыстымі лініямі, там, дзе пануе густ, строгасць, інтэлектуальнасць і ва ўсім астатнім. І гэта не проста дзякуючы сучаснай манеры выканання — яна натуральны вынік сучаснага бачання мастака.

Гаворачы аб сучасным у мастацтве, мы нярэдка альбо абмяжоўваем гэта вялікае і складанае паняцце, маючы на ўвазе нейкія вонкавыя аксесуары і прыёмы, альбо ўпадаем у празмерную сацыялогію. Прычым не толькі ў размовах, але і ў творчасці.

Сучасна... Драўляная скульптура, з якой пачалася наша размова, таксама, калі хочаце, сучасна. Ну, хоць бы таму, што ў апошні час захапляцца ёю сталі многія. І справа тут, зразумела, не ў прыярытэце таго ці іншага мастака. У «Галаве Нептуна», «Чаплі», «Алені» і іншых пасапраўднаму дэкаратыўных драўляных скульптур ёсць і вобразнасць і пачуццё матэрыялу і фактуры. А вось некаторыя старанна абструганыя пеўнікі і птушкі Малкіна выклікаюць змешанае пачуццё. Чаму аўтар не проста выразаў іх з дрэва, а падабраў падобныя сучкі і галінкі? І ловіш сябе на думцы — ці не таму, што гэта, маўляў, арыгінальней, «сучасней». У іх жа на першым плане падабенства, а не вобразнасць. «Сучасным» у гэтым жа сэнсе лічыцца насяляць вяцкай цацкай, глінай нацюрморты. І ў Малкіна ў нацюрмортах гэтыя рэчы часам застаюцца толькі аксесуарамі. Яны не абавязковыя. А ў мастацтве не павінна быць не абавязковасці.

«Веснавое разводдзе» альбо «Па дарозе ў Парыж» — гэта ўсплёскі натхнення. Бачыш, адчуваеш, што мастак не мог не напісаць гэтага. А вось многія нацюрморты і пейзажы (іх нават цяжка злічыць), у прыватнасці некаторыя зімовыя пейзажы Мінска вельмі падобныя адзін да другога, вельмі абыякавы ў іх аўтар. І толькі манера выканання, правільней, тэхніка манатыпій надае ім некаторую своеасаблівасць. Аўтар захапляецца тэхнікай, смакуе яе... Ці не гэтая інертнасць і ў сюжэтах, і ў падыходзе да натуры, і нават у падборы работ для выстаўкі стварае часам уражанне аднастайнасці? Хоць у сапраўднасці мастак вельмі разнастайны і шматгранны. Ён выступае і як жывапісец-станковіст, і як тэатральны мастак, і як афарміцель, прыкладнік. На выстаўцы апрача шматлікіх, і дарэчы сказаць, лепшых манатыпій, прадстаўлены акварэлі, кніжная і прамысловая графіка, плакаты, лінагравюры, разьба па дрэву і вельмі цікавыя дэкаратыўныя аплікацыі. Мастак багаты на выдумку. Ён не толькі паэт у душы, у яго разумныя і ўмелыя рукі. Дык у чым жа справа?

Вернемся яшчэ раз да сцяны, дзе вісіць лепшая яго работа — «Веснавое разводдзе». Побач з ёю невялікі эцюд «Рыжскае ўзмор'е». Спачатку яго не заўважаеш. Але ён вісіць! Нецікавы, нейкі звычайны, — з тых, па якіх нічога нельга сказаць аб аўтары, ці, што яшчэ горш, скажаюць правільнае ўражанне аб ім. Гэта ж датычыцца і падрабязненькіх акварэляў, і некаторых нецікавых, несучасных эскізаў дэкарацый спектакляў. Вядома, афармленне спектакля вызначаецца самой п'есай і творчым характарам тэатра цалкам. Добра, калі ўсё гэта супадае з творчым бачаннем і імкненнямі самога мастака. Але бывае, што мастак проста згаджаецца з тым, што прапануюць драматург і рэжысёр і з сааўтара спектакля ператвараецца ў ілюстратара. Гэта можна вытлумачыць, але не апраўдаць. Падобная ж аўтарская «аб'ектыўнасць», калі хочацца паказаць усё, у размове пра самога сябе — а творчая выстаўка і ёсць такая размова — насцярожвае. Тут ужо губляецца аўтарскае «я», не адчуваецца аўтарскага густу і патрабавальнасці. Умець гаварыць на сваёй хвалі, шукаць і не губляць яе — вялікае мастацтва.

* * *

Гэта не рэцэнзія. «Рэцэнзаваць» шматгадовы творчы шлях таленавітага і своеасаблівага мастака наўрад ці магчыма. І ці патрэбна? Гэта проста нататкі гледача, вынік той радасці і тых перажыванняў і роздуму, якія выклікала творчая выстаўка Б. Малкіна. І як гледачу мне хочацца зрабіць некалькі заўваг арганізатарам выстаўкі. Я ўжо не кажу пра тое, што яна адкрылася праз тры гады пасля таго, як афіцыяльна адзначаўся юбілей аўтара. Трэба было б паклапаціцца аб культуры афармлення выстаўкі. Належала б да яе адкрыцця выдаць каталог работ, не грэх было б і датаваць выстаўленыя творы, указаць тэхніку выканання. Можна было б выдзеліць і дзяжурнага на выстаўцы, у якога наведвальнікі здолелі б атрымаць адказы на пытанні, якія іх цікавяць. Выстаўка ж вельмі актыўна наведваецца і выклікае шмат пытанняў. Усё гэта — элементарныя адзнакі павагі да мастака і гледача.

Алег СУРСКІ.

Мінская тэлестудыя гэтымі днямі паказала новы тэлевізійны спектакль «Выпадковыя сустрэчы» па п'есе Р. Назарава. Пастаноўку спектакля ажыццявіў рэжысёр У. Станкевіч, мастацкае афармленне В. Недасекіна.

На нашым здымку — сцэна з тэлеспектакля. У ролі Веры — артыстка С. Турава, у ролі паштальёна — артыст В. Воінкаў.

Фота **Я. АЛЬХІМОВІЧА.**

ГІСТОРЫЯ АДНАГО ПЕЙЗАЖА

У Мастацкі музей Беларусі паступіў вядомы пейзаж І. І. Шышкіна «Палессе». Да гэтага часу палатно захоўвалася ў Кіеўскім музеі рускага мастацтва і перададзена ў Мінск у парадку абмену мастацкімі творамі.

Гісторыя шышкінскага пейзажа незвычайная. Нямногія з тых, каму даводзілася бачыць яго, ведаюць, што перад імі была толькі частка твора. Больш як 40 гадоў таму назад левая трэць карціны невядома кім была адрэзана. Нядаўна стала вядома, што яна захоўваецца ў Краснадарскім музеі. Карціна была закуплена ў сваякоў маскоўскага калекцыянера М. І. Кулябка-Карэцкага. Як высветлілі мастацтвазнаўцы, набыццё аказалася прапаўшай часткай палатна «Палессе».

Мастацкі музей БССР мяркуе набыць у Краснадарскага музея частку пейзажа І. І. Шышкіна, і тады глядач здолее ўбачыць поўнасцю гэты выдатны твор.

Жывапісная прырода Беларусі адлюстравана на многіх палотнах І. І. Шышкіна. У вялікім аддзеле рускага мастацтва Мастацкага музея БССР экспануюцца палескія пейзажы: «Балота» («Жураўлі»), «Дубовы гай», «Сасновы бор», «Яловы лес» і іншыя творы буйнейшага рускага жывапісца.

ДАПАМОГА ПРАФЕСІЯНАЛАЎ

Дзейсную дапамогу самадзейным артыстам рэспублікі аказваюць майстры мастацтва. Яны выязджаюць у раёны, праводзяць семінары, гутаркі, даюць парады.

Часта бывае ў Салігорску галоўны хормайстар Беларускага народнага ансамбля песні і танца К. Паплаўскі. Ён кансультуе харавы калектыў Салігорскага калійнага камбіната. Многа цікавых песень дапамог развучыць хору К. Паплаўскі.

Вопытны рэжысёр, цяпер пенсіянер, В. Гуніжэнка нядаўна пабываў у саўгасе «10 год БССР» Любанскага раёна. Ён дапамог драматычнаму калектыву саўгаса паставіць п'есу «Подзвіг» П. Кавалёва.

Балетмайстар Беларускага народнага ансамбля песні і танца М. Кіракозаў сустракаўся з танцавальным калектывам Жодзінскага аўтазавода. З яго дапамогай самадзейныя артысты падрыхтавалі некалькі танцавальных мініяцюр аб жыцці аўтазаводцаў.

Кіраўнік танцавальнага калектыву Мінскага тонкасуконнага камбіната А. Касьянаў днямі пабываў у Плешчаніцах. Самадзейныя танцоры раёна засталіся ўдзячны яму за пастаноўку двух беларускіх народных танцаў — «Бульба» і «Беларуская полька».

ТРАЛЕЙБУС У ГОМЕЛІ

Да асвятляльных мачтаў прымацаваны ўжо кранштэйны з ізалятарамі. Электрыкі нацягваюць правады, запайваюць кантакты. Пройдзе яшчэ некалькі тыдняў, і ад Гомельскага чыгуначнага вакзала па праспекце Леніна, па вуліцах Працоўнай і Савецкай, да камбіната «Спартак» пойдуць тралейбусы.

У новым прасторным дэпо чакаюць першага выхаду пяць камфартабельных тралейбусаў «ЗІЛ-5». Іх прыслалі рабочыя горада Энгельса. Неўзабаве прыбудуць яшчэ сем машын. З Украіны прыйшло ў Гомель электраабсталяванне. Мінскі трамвайна-тралейбусны парк падрыхтаваў кваліфікаваных вадзіцеляў.

Заканчваюцца работы па абсталяванню цягавых падстанцый. На іх будуць новыя тыпы выпрамнікаў, зробленыя на айчынных прадпрыемствах. Аўтаматызавана будзе дыспетчарская служба.

Даўжыня тралейбуснай лініі першай чаргі пакуль што невялікая — 14 кіламетраў. Але ў плане забудовы буйнейшага абласнога цэнтра рэспублікі значыцца і другая чарга тралейбуснай лініі. Яна звяжа цэнтр з усімі жылымі масівамі і буйнейшымі прадпрыемствамі горада.

ТВОРЧЫ НЕСПАКОЙ ПАЭТА

Чытаючы пасляваенныя зборнікі вершаў Максіма Танка, мы ўжо неяк прызвычаіліся бачыць яго заўсёды маладым і творча вельмі актыўным. Прывыклі настолькі, што нават не дзівімся, адкуль у паэта столькі інтэлектуальнай сілы, эмацыянальнай свежасці, душэўнага багацця.

А між тым сёлета Максіму Танку споўніцца пяцьдзесят год. Для многіх паэтаў гэта ледзь не крытычны ўзрост, прынамсі, гэта той час, калі, як казаў вялікі Пушкін, «лета к суровай прозе клонят, лета шалунью рифму гонят».

Не сказаць, каб Максім Танк зусім цураўся прозы. Аб гэтым сведчаць і яго нядаўнія «Недыпламатычныя нататкі», і яго нарысы («У новай Балгарыі», «Кракаў-Паронін» і інш.), і напісаныя з уласцівым паэту запалам публіцыстычныя артыкулы аб барацьбе савецкіх людзей за мір ва ўсім свеце. Аднак асноўным жанрам Максіма Танка заўсёды была і застаецца паэзія, на прасторах якой ён па-ранейшаму адчувае сябе вельмі ўпэўнена і свабодна.

Гэты адчувальны запас паэтычнай сілы, своеасаблівая мастацкая раскаванасць і лёгкасць, калі пачынае здавацца, што аўтар, нібыта забаўляючыся, піша верш за вершам, ствараюць уражанне выключнай натуральнасці танкаўскай паэзіі. Гэтая натуральнасць, вядома, не можа прыйсці сама сабой, а з'яўляецца вынікам вялікай натхнёнай працы таленавітага майстра. Яна заўважалася і ў ранейшых творах Максіма Танка, асабліва ў кнігах «Каб ведалі» і «След бліскавіцы», але яшчэ ўзмацнілася ў кнізе «Мой хлеб надзённы», дзе сабраны вершы паэта, напісаныя за апошнія чатыры з лішнім гады.

Тэматычна новая кніга Максіма Танка вельмі разнастайная. І ўсё ж, нягледзячы на гэтую разнастайнасць, яна цэласная і мэтанакіраваная.

Думаецца, цэласнасць кнігі «Мой хлеб надзённы» залежыць ад згаданай вышэй натуральнасці, з якою пісьменнік звычайна гаворыць пра свет і людзей, ад таго, што амаль у кожным творы з новага зборніка вельмі выразна адчуваецца ўласная асоба паэта з адзіным у сваёй аснове, у сваёй галоўнай сутнасці падыходам да кожнай жыццёвай з'явы.

Дзелячыся ўласным вопытам з аматарамі далёкіх падарожжаў, Максім Танк іранічна папярэджвае:

> Ты можаш забыць, як і кожны жывы,
> Усякую дробязь і трасцу.
> Адно не забудзь захапіць галавы —
> Яна ў акіяне прыдасца.
>
> . . . .
>
> Калі ж дум няма у запасе ў цябе
> Ці слова маё не да густу —
> Тады адлучацца не раю табе
> Ад жонкі, ад міскі капусты.
> («Ты можаш у спешцы»).

Вельмі характэрнае папярэджанне! Яно многае растлумачвае, напрыклад, у «замежных» вершах паэта, якія вылучаюцца багаццем думак аўтара, уласным поглядам на чужаземную рэчаіснасць. Нечаканым паваротам вобраза паэт умее адкрыць глыбокі сэнс у звычайнай, на першы погляд непрыкметнай або нецікавай з'яве ці рэчы. Такі нечаканы паварот паэтычнай думкі надае асаблівую выразнасць, скажам, вершаванай мініяцюры «Амерыканская вясна».

> Тут ёсць і сонца, і зеляніна,
> І шэлест ветру, і шум лістоў.
> І толькі песень няма птушыных,
> Хоць ёсць і птушкі сярод кустоў,
> Сядзяць маўкліва, нібы чакаюць,
> Каб хто ім цэнт або долар даў,
> Тады яны мо і праспяваюць
> Пад гоман ветру, лясоў і траў.—

піша Максім Танк, як быццам мімаходам, без вялікага націску і спрошчанай прасталінейнасці даючы адчуць характэрную рысу капіталістычнага свету з яго ўсяўладдзем «жоўтага д'ябла», якое, здаецца паэту, наклала свой адбітак на ўсё навакольнае, нават на амерыканскую прыроду.

Лёгка заўважыць некалькі нечаканы паварот паэтычнай думкі і ў вершах «Сосны на беразе акіяна», «Аўтастрады», «Нацюрморт», «Могільнік», «Старая прымаўка», «Засуха ў правінцыі Хэнань», а таксама ў шматлікіх творах аб савецкай рэчаіснасці. Гэты паэтычны прыём дазваляе зрабіць змястоўнымі і свежымі па свайму агульнаму гучанню нават месцам і крыху апісальныя вершы. У тым жа вершы «Засуха ў правінцыі Хэнань» чытач досыць спакойна сочыць за апісаннем самой засухі, за поступам атрадаў «моладзі, рабочых», што ідуць, узброіўшыся чарпакамі, вёдрамі, збанамі, мяхамі з брызенту, «змагацца з засухай ліхой». Але вось паэт у канцы нечакана ўсклікае:

> О, колькі — ты скажы, Хэнань! —
> Любві ў кожнай тваёй гронцы
> І поту ў прыгаршчах зярна?..—

і верш набывае глыбокі паэтычны сэнс, асвятляецца новым святлом.

Нешта падобнае можна сказаць і пра верш «Аўтастрады».

Уменне знайсці свежы і часта нечаканы паварот паэтычнай думкі дае магчымасць Максіму Танку арыгінальна асэнсоўваць нават такія тэмы, якія ад залішне частага звароту да іх сталі ледзь не банальнымі.

Максім Танк нават і пра кукурузу здолеў напісаць так, што адразу адчуваецца — паэт не вымучваў яшчэ адзін верш на сучасную тэму, яму было што сказаць. Дасягнуць арыгінальнасці Максіму Танку ў гэтым творы добра памагла згаданая ім легенда гватэмальскіх індзейцаў з народнасці мая, у якой гаворыцца, «што бог з кукурузы стварыў чалавека». Пераасэнсоўваючы гэтае паданне, паэт славіць не толькі і не столькі вырашчаную чалавекам каралеву палёў, колькі яго, чалавечую, магутнасць і сілу, з якімі ніколі не зраўняцца «ўсёй плойме багоў», вітае плённую людскую працу, якая, пераканана скажа з другога выпадку паэт, «у тысячу раз лепш, як праца багоў».

Аднак Максіму Танку не заўсёды ўдаецца адшукаць новы паэтычны штрых у вядомай ужо з'яве. Здараецца, што сапраўдная навізна і свежасць паэтычнай думкі саступаюць месца не вельмі арыгінальным абагульненням, бясспрэчна правільным, але даўно вядомым. Гэткая наўмысная «чаканая нечаканасць» заўважаецца, скажам, у вершы з кітайскай нізкі — «На новабудоўлі»:

> А сцены ўсе — у тры рады, ў чатыры —
> Завешаны газетамі, ў якіх
> І заклікі, прысвечаныя міру,
> І зводкі дасягненняў баявых.
>
> І крытыка дробнамяшчанства, правых,
> І велічныя планы на вякі...

Празаічны пераказ такога тыпу змяняецца досыць трафарэтнымі агульнымі радкамі, пазбаўленымі паэтычнай арыгінальнасці:

> Тут кожны іх з цікавасцю чытае,
> Як нейкую аповесць без прыкрас
> Ці новую гісторыю Кітая,
> Што распачаў пісаць рабочы клас.

Залішне прыземленыя, нібы размагнічаныя радкі і нейкія млявыя строфы, якім не хапае паэтычнай мускулатуры, сабранасці і энергічнасці, ёсць і ў такіх вершах з новай кнігі Максіма Танка, як «За бяседным сталом», «У майстэрні кветак», «Шчаслівыя годы», «Сямейны фотаздымак».

Думаецца, не зусім атрымаліся і асобныя выразна публіцыстычныя вершы («Хай славіцца імя яе на Зямлі і ў Сусвеце!», «Ля статуі Свабоды», «Паветраная трывога»). Магчыма гэта наогул адзін з самых цяжкіх паэтычных жанраў. Асабліва лёгка збіцца тут на агульшчыну і рыторыку. Аднак у кнізе «Мой хлеб надзённы» значна больш узораў сапраўднай публіцыстычнай паэзіі. Дастаткова прыгадаць хоць бы напісаныя на высокім паэтычным дыханні натхнёныя патрыятычна-публіцыстычныя вершы «Наша партыя», «Прачытай і перадай другому!», «Мы напярэдадні», «Песня пра Радзіму», «Братняй Літве», «Усход» і іншыя. Таму, мусіць, больш падстаў гаварыць не пра цяжкасць і складанасць самога жанра публіцыстычнай паэзіі, а пра славутую танкаўскую няроўнасць, даўно заўважаную крытыкай і канчаткова нязжытую паэтам яшчэ і сёння.

Зрэшты, дзеля аб'ектыўнасці не шкодзіць зазначыць, што гутарка ідзе пра асобныя няўдалыя мясціны або радкі, якія амаль непазбежныя пры вялікай творчай актыўнасці мастака і якія, зразумела, не вызначаюць аблічча новай кнігі паэта.

Да таго ж, магчыма, што празаізмы ў вершах Максіма Танка звязаны з яго новымі творчымі пошукамі, з яго імкненнем да падкрэсленай прастаты сваёй паэзіі, з яго намаганнямі

> ...У наш час
> Міжпланетных палётаў
> І вершу даць строгую
> Форму ракеты
> І вывесці беспамылкова на трасу —
> Да сэрца.

Вядома, пакуль што рана ў поўным аб'ёме гаварыць пра новыя паэтычныя здабыткі, якія могуць даць Максіму Танку ягоныя пошукі найбольш строгай і лаканічнай формы верша.

Максім Танк. «Мой хлеб надзённы». Вершы. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск. 1962.

ВАЧЫМА ФОТААБ'ЕКТЫВА

ВЫСТАЎКА МАСТАЦКАЙ ФАТАГРАФІІ «ГРОДЗЕНШЧЫНА СЁННЯ»

НЕБА КЛІЧА. Здымак фотааматара В. Дробышава.

Знаёмыя твары, знаёмыя краявіды... Мы не раз сустракаліся з урачом, які адлюстраваны на фота ў мінуту глыбокага роздуму, многія з нас — самі ўдзельнікі падзей, аб якіх расказваюць шматлікія здымкі 2-й мастацкай фотавыстаўкі «Гродзеншчына сёння», арганізаванай рэдакцыяй газеты «Гродзенская праўда» і абласным аддзяленнем Саюза журналістаў.

Работы, прадстаўленыя на гэты своеасаблівы агляд нашых будняў, выяўляюць пэўныя думкі, канкрэтныя тэмы. З дапамогай фотааб'ектыва адлюстраваны справы працаўнікоў Гродзеншчыны, іх уклад у камуністычнае будаўніцтва, паказана ўсебакова жыццё савецкага чалавека, яго душэўныя перажыванні і радасці. Нарэшце, на фотавыстаўцы шырока экспануюцца пейзажныя работы, якія паказваюць маляўнічыя мясціны роднай беларускай прыроды.

Хочацца пачаць агляд гэтай выстаўкі з жанра фотапартрэта. У самым пачатку мы гаварылі пра фотаздымак аднаго ўрача. Гутарка ідзе аб рабоце фотааматара В. Гофмана — «Урач Дулаеў». Здавалася б, узята пэўная, канкрэтная асоба і больш нічога дадаць да партрэта ўжо нельга. Але аўтар здолеў сродкамі фатаграфіі перадаць не толькі індывідуальныя рысы Дулаева, але і стварыць абагульнены вобраз савецкага ўрача. Вось ён, чалавек неспакойны, які абдумвае кожны крок у сваёй працы.

Да ўдалых работ гэтага жанра адносяцца здымкі фотакарэспандэнтаў «Гродзенскай праўды» В. Косціна («Камсамольскі завадатар») і Я. Краўчанкі («Складаная дэталь», «Малады токар»).

Некаторым аўтарам партрэт менш удаўся. Так, мала выразнымі атрымаліся здымкі «Машыніст» М. Давыдзіка, «Экскаватаршчык» О. Фёдарава. Яны не раскрываюць унутранага свету сваіх герояў.

Большая частка работ на выстаўцы — бытавыя фатаграфіі. Гэты жанр вымагае тонкага адлюстравання нашай рэчаіснасці, умення пранікнуць у сутнасць з'яў і падзей.

Найбольш здольным фатографам-жанрыстам паказаў сябе В. Дробышаў. Яго работы «Вас чакаюць новабудоўлі», «Ураджай», «На новыя рубяжы», «Арматуршчыкі», «Змена ідзе» раскрываюць тэму працы савецкага народа і яго імкнення да міру. Паглядзіце, напрыклад, уважліва на здымак «На новыя рубяжы». Перад вамі — індустрыяльная панарама, узятая як фон да асноўнага зместу. На пярэднім плане буйна, на ўвесь рост, дадзены фігуры мантажнікаў — юнакоў і дзяўчат. Іх позіркі скіраваны ўдалячынь, да новых рубяжоў.

В. Дробышаў не застаўся ў баку ад самых яркіх падзей мінулага года — касмічных палётаў Ю. Гагарына і Г. Цітова вакол зямлі. На здымку «Неба кліча» ён паказаў хлопчыка, усёй сваёй істотай скіраванага ў завоблачныя далягляды. Гэтай жа тэме прысвечаны здымак «Мара». В. Дробышаў добра выбірае ракурсы, умее ўлавіць самае характэрнае ў раскрыцці тэмы.

Паспяхова выступае ў жанры бытавой фатаграфіі Я. Краўчанка. Здымак «З атэстатам сталасці ў родны калгас» расказвае аб самым будзённым з жыцця моладзі. Гэтае звычайнае аўтар здолеў зрабіць цікавым і прывабным. З іншых работ Я. Краўчанкі заслугоўваюць увагі здымкі «Польскія госці на заводзе «Аўтазапчастак» і «Сяўба кукурузы».

Г. Юрэвічу належаць два ўдалыя жанравыя здымкі «Ля помніка правадыра» і «Сустрэча чэмпіёнкі». Н. Петрусёў прысвячае свае работы «Пакрыўдзілі», «Загуляўся», «Першая зорачка» дзіцячай тэматыцы.

«На родных прасторах» — так назваў сваю работу О. Фёдараў. На ёй мы бачым юных турыстаў на прывале. Перад імі раскрываюцца родныя неабсяжныя прасторы.

На жаль, некаторыя здымкі на абласной выстаўцы не маюць нічога агульнага з жанравай фатаграфіяй («Уборка кукурузы» Г. Мохарта і іншыя). Слабае мастацкае выкананне не дала ім права ўваходзіць у выставачную экспазіцыю.

Для многіх аматараў, і нават людзей у фатаграфіі вопытных, пейзаж здаецца найбольш даступным і лёгкім сярод іншых жанраў фотамастацтва. На першы погляд гэта і так, бо майстар можа здымаць любы куток прыроды, любы яе стан. Але, каб атрымаць высакаякасны мастацкі здымак у жанры пейзажа, патрэбны вялікая назіральнасць, уменне выбраць самае характэрнае з навакольнай прыроды, нейкае асаблівае адчуванне яе. Пейзаж у фотамастацтве — не пратакольнае адлюстраванне мясцовасці, а здымак, здольны ўсхваляваць чалавека, выклікаць у яго любоў да роднага краю. На жаль, сярод шматлікіх пейзажных работ на выстаўцы побач з удалымі сустракаюцца слабыя здымкі, якія паўтараюць збітыя матывы, трафарэтныя віды.

Агульную ўвагу прыцягнула серыя фатаграфій «Вясна» В. Косціна. Добрымі здымкамі парадаваў Н. Петрусёў. Яго «Старая алея» і «У красавіку» выкананы бездакорна.

Упершыню на выстаўцы паказаны каляровыя фатаграфіі, аўтарамі якіх з'яўляюцца Г. Барэвіч і І. Лысенка. Але іх здымкі пакуль што яшчэ невыразныя, адчуваецца пагоня за вонкавай прыгажосцю і захапленне яркімі каляровымі плямамі.

В. БАЛДАЕЎ,
А. ЗАХАРАЎ.

Іван НАВУМЕНКА

КРЫЧЫ, ЧАЛАВЕК!..

«Сасна пры дарозе» — так называецца раман, які я заканчваю. У ім ідзе гаворка пра першы, самы цяжкі год Айчыннай вайны, пра падпольшчыкаў і партызан. Героі кнігі — маладыя людзі, юнацтва якіх супала з вайной, і старэйшыя, іх бацькі.

Хацелася намаляваць вобраз часу — суровы і непаўторны. Ці ўдалося гэта, чытач убачыць, калі кніга будзе надрукавана.

Аўтар.

Ён забыў пра хлорку, заснуў, спаў і нічога з ім не здарылася. Нешта сніў — але сны ён рэдка памятаў. Прачнуўся з вострым пачуццём голаду. Дастаў з-пад ложка міску з учарашнім абедам. У запаватую бурду нацерушылася пацеркаў з матраца — не зважаў, еў.

Раніца пачалася з груканія дзвярэй, тупату ног. Арыштаваных выводзілі на двор, «да ветру». На кожнага, каго выводзілі, прыходзіўся паліцай. Таму ля прыбіральні маячылі адразу дзвэ-тры постаці. Заглядваць, відаць, сароміліся, з нахмураным выглядам выглядалі па двары.

Зірнуўшы ў акно, Міця задзержаўся ўнутраных дзвярэй, ціха пастукаў. Было чуваць, як Сяргей устае. Азваўся таксама стукам. «Папрасіся на двор, — напаўголаса сказаў Міця. — Пабудзь у прыбіральні, выйду я, пагаворым...»

Ён ляг на ложак і чуў, як Сяргей грыміць у дзверы кулаком. Доўга нікто не падыходзіў. Потым шчоўкнуў замок, па Сяргея прыйшлі. Счакаўшы некалькі хвілін, загрукаў у дзверы Міця. Таксама доўга не адчынялі. Міця пачаў губляць цярпенне. Аўсянік ляжаў на ложку, абыякава назіраючы з-пад павек. Рабіў выгляд, што нічога не разумее. Хлопец з Баркоў, скурчыўшыся на падлозе, спаў.

Дзверы адчыніў малады, чарнявы паліцай, гадоў на тры старэйшы за Міцю. Адводзіў вочы, маўчаў, не настаўляў, як учарашні, рулю вінтоўкі ў спіну. Ля прыбіральні пахаджваў другі патрульны — Сяргей быў унутры, чакаў...

Кінулася ў вочы — Сяргей пакорлівы, ціхі, як дзіця. Не прамовіў слова, глядзеў на Міцю, чакаючы, што ён скажа. На апухлым з сінякамі твары выраз пакуты. Варухнуўся ў грудзях жаль. Перамагаючы яго, Міця таропка зашаптаў: «Пра радыё маўчы. Скажаш толькі, што я табе расказваў пра Растоў... Што немцы занялі яго... Гэтак на допыце я сказаў... Каб было ў адно слова. Зразумеў?» «Зразумеў, — ціха, аднымі губамі вымавіў Сяргей. — З нашых нікога больш не ўзялі?..» «Нікога. Трэба маўчаць. Яны нічога не ведаюць...» «Мала мы зрабілі, — нібы выціснуў ён з сябе. Крыўдна...» «Будуць біць, крычы, — паўтарыў Міця ўчарашнія словы. — Крычы, і ўсё...»

У сценку грукнулі, відаць, прыкладам. Сяргей павольна, не спяшаючыся, выйшаў. Міця пастаяў у нерашучасці, потым, нібы нешта ўспомніўшы, пачаў высыпаць хлорку, вывернуў кішэню, вытрас апошні белы пыл. Назад у камеру вяртаўся з пачуццём раўнавагі. Пачуццё гэтае ўзнікла не тут, не цяпер, яно нарадзілася, мабыць, яшчэ ўчора, калі Сяргей першы яму пастукаў. Сяргей нібы шукаў падтрымкі. Ён адзін. Увесь гэты тыдзень адзін. Немцы спецыяльна так пасадзілі, каб адарваць ад усяго свету, запалохаць...

У дзвярах камеры Міця сутыкаецца з паліцаем і жандарам, якія разносяць снеданне. Паліцай трымае вядро, чарпак, жандар — горку алюмінявых місак. Хлеба, як і ўчора, няма. Адамкнуўшы дзверы, разносчыкі прапускаюць наперад Міцю, заходзяць самі.

— Абед мусіце атшымаць вечарам, — блытаючы рускія і польскія словы, гаворыць жандар. — Прадукты — мала, турма — многа...

Міця пазнаў жандара. Гэта той самы, што хадзіў да Марыі Іванаўны вывучаць рускую мову. Зморшчаны, нібы жаночы твар, пісклявы голас, шчуплая постаць. На арыштаваных глядзіць спакойна, нават добразычліва, нічым не паказваючы сваёй улады. Успомніўшы словы афіцэра, сказаныя ў канцы допыту, Міця адважыўся:

— Пан жандар, што значыць па-руску квач?

— Квач ёсць балтовня, если языкам махаць як хвостам.

— А грюншнабель?

— Ест зялёная дзюба...

Жандар адказаў сур'ёзна, на яго голым, безвалосым твары ні ценю ўсмешкі. Нібы нешта ўспомніўшы, дадаў:

— Немцы завут грюншнабель недарослы чалавек, у каторы не абсох на губах малако...

Міця ўсміхнуўся. Дзень пачынаўся ўдала. Крыку не чуваць. Відаць, эсэсаўцы нікога не дапытваюць. У калідоры тупат, груканне дзвярыма. Потым цішыня. Нібы турма вымерла. Нават на двары не відаць ні немцаў, ні паліцаяў. Сэнс гэтай перамены становіцца зразумелым толькі апаўдня, калі расчыняюцца дзверы і ў камеру піхаюць адразу траіх. Поўны шыракатвары мужчына з дзеравяшкай замест правай нагі недаўмёна азіраецца, выцірае з лысіны пот; худая чарнявая жанчына плача; і толькі хлапчук у матросцы, у шапцы-бесказырцы з чорнымі шаўковымі стужкамі з несхаванай цікаўнасцю разглядае пакой, яго жыхароў. Хлапчуку самае большае гадоў пяць. Міця здагадваецца, што арыштавана сям'я.

Навічкі ўладкоўваюцца на ложку пракурора. Жанчына, бачачы спакойныя твары арыштаваных, сама супакойваецца. Падыходзіць да акна, глядзіць на двор. Хлопчык вандруе з кута ў кут. Садзіцца ля вядра, падымае фанерку, набірае і вылівае з кварты ваду. Мужчына сядзіць, апусціўшы галаву. У камеры нязвыклае маўчанне. Ні Аўсянік, ні Міця не адважваюцца пачаць размову. Нарэшце мужчына пачынае яе сам.

— Я нікога вас не ведаю, — гаворыць ён хрыпла. — Я не тутэйшы. Маё прозвішча Вадэйка... Вадэйка — можа чулі — настаўнік з Піляціч?

— Я вас ведаю, — прызнаецца Аўсянік. — Быў у вашай школе...

— Вось бачыце, — настаўнік радасна страпянуўся. — Ваш твар мне таксама як быццам знаёмы. Вельмі прыемна зноў сустрэцца...

— Мала прыемнага. За што вас?

— Разумееце, зусім нечакана... Але тут усе свае, можна гаварыць. Сакрэта няма, калі ўжо немцы самі ведаюць...

— Усё праз цябе! — выкрыквае жанчына, зноў заліваючыся слязьмі. — Не сядзелася табе... Колькі я прасіла, богам маліла... О, божа мой!..

— Перастань, Марыя. Ніхто ні ў чым не вінаваты. Не паказвай сваёй слабасці...

Жанчына прыпадае тварам да падаконніка, плечы яе ўздрыгваюць. Хлопчык раптам кідае кварту. Ідзе да маці, туліцца да яе ног.

— Пашкадуй дзіця, Марыя. Гэтым не паможаш. Каму патрэбны нашы слёзы?..

— А ты шкадаваў, душагуб? — жанчына крычыць прарэзліва, злосна, не клапоцячыся аб тым, што яе пачуюць. — Масква табе трэба была, праўда!..Любуйся сваёй праўдай... Для чага нас сюды прывялі?.. Не ведаеш? О, божа мой!..

Хлопчык пачынае хліпаць. Маці садзіцца на падаконнік, бярэ сына на калені. Няўрымсліва, з хваравітым надрывам цалуе. Вочы яе ў гэтую хвіліну вялікія, чорныя, зрэнкі нібы застылі. Шэпча перарывіста, захліпаючыся:

— Падыхай паветрам, малютка... Паглядзі на сонца... Вунь, бачыш, на дрэве птушачка. Яна будзе жыць, спяваць, а нас не будзе... Можа, апошні наш дзень...

— Марыя! — крычыць настаўнік, падхопліваючыся, грукаючы дзеравяшкай па падлозе. — Перастань зараз жа!.. Не палохай дзіця... Сумлення няма ў цябе... Істэрычка...

Жанчына, спалохана страпянуўшыся, адразу сціхае. Голасна плача хлопчык...

Міця ловіць сябе на дзіўным адчуванні — ён зусім спакойны. Сэрца нібы скамянела. У ім няма ні болю, ні жалю да чужога гора. Усе гэтыя хвіліны, пакуль ішоў паядынак паміж мужам і жонкай, ён думаў аб пабочных рэчах. Да жанчыны з першага імгнення, калі яна зайшла ў камеру, у яго ўзнікла хутчэй за ўсё непрыемнае пачуццё. Плача, скардзіцца... Ясна — курыца-сядуха... Цікава, за што іх узялі? Арыштавалі не для допыту — што спытаеш у хлапчаняці? Жанчына крычала — Масква... Пры чым тут Масква?

Зноў успыхвае трывожнае запытанне да самога сябе: чаму ён спакойны?.. Людзям пагражае небяспека, смерць, а ён думае пра другое. Нават стараецца думаць! Чаму ж так? Чаму пачуцці, душа выключаюцца нібы самі сабой?.. Замест сэрца камень. Што гэта — ахоўны інстынкт ці самы звычайны эгаізм, які чалавек не можа ў сабе задушыць? А можа так трэба. Можа чалавек проста не можа вытрываць усяго, што бачыць, таму міжволі адварочваецца. Калі браць блізка да сэрца тое, што робіцца тут, дня не пражывеш...

Новая хваля думак ахоплівае Міцю, нясе на сваёй плыні. Як немцы адважыліся арыштаваць дзіцянё? Як так можна?.. Каб зрабіць гэта, трэба прайсці папярэднюю падрыхтоўку ў тым мірным жыцці, калі людзі яшчэ не былі эсэсаўцамі. Але хіба калі-небудзь арыштоўвалі дзяцей?.. Хіба чалавек на гэта здольны?.. Эсэсаўцы не людзі тады? А можа і над імі вісіць сіла, якой яны слепа падпарадкоўваюцца?.. Прыслужнікі смерці. Не, чалавек, які б ён ні быў дрэнны, не можа займаць такой пасады...

Адказу на пытанні, якія доўгімі, звязанымі ў адно, звеннямі ланцугу узнікаюць самі сабой, няма. Думка пераскоквае на другое, прывабнае сваім спакоем. Перад вачыма сасна, сухі грудок, на якім яна расце, кусты ў лагчыне і ўзбоч чыгункі. Міця стараецца ўявіць немцаў-ахоўнікаў на пераездзе і не можа. Ведае, што, перавесіўшы аўтаматы праз шыі, яны там ходзяць, кураць, падазрона абмацваючы позіркам кожнага падарожнага. Іх вобразы расплыўчатыя, хісткія, як у сне, яны, калі і ўсплываюць, то на адно імгненне. Сасна ж як жывая. Міця бачыць яе, абмытую дажджом, з дробнымі, светлымі кроплямі расы на канцы кожнай зялёнай іголкі. Дзве ці тры кроплі з многіх тысяч блішчаць, як дыяменты. Ён не раз гэта бачыў, але ніколі не задумваўся над прычынай. Не хацелася задумвацца. Хараство льецца ў душу само без ніякага вытлумачэння.

Жанчына супакоілася. Лягла, адвярнуўшыся тварам да сцяны. Хлопчык з ёй побач. Бацька перасеў на ложак да Аўсяніка.

— Непрыемная гісторыя, — напаўголаса гаворыць ён, азіраючыся, пацінаючы плячыма, нібы ад холаду. — Перабраліся мы сюды ў мястэчка вясною. У Піляцічах былі непаразуменні з паліцыяй. Ведаеце, вёска бедная — пяскі, хмызнякі. Настаўніку без працы як пракарміцца?.. Працаваць фізічна не магу. Дзе выйсце?.. Запрашалі ў воласць пісарам. Адмовіўся. Школа зачынена. Занята пад паліцэйскі ўчастак. А горш за ўсё — двое маіх вучняў паступілі ў паліцыю. Я там у Піляцічах дванаццаць гадоў працаваў. Паліцэйскія гэтыя выраслі, можна сказаць, на маіх вачах. Праўда, яны не з лепшых вучняў. Серадмячкі. Так сабе. Але ніякіх крымінальных схільнасцей раней за імі не заўважаў. Не, нічога такога не было, не буду хлусіць. Людзі як людзі. А тут ліха ведае што. П'юць самагонку, гарлаюць па вечарах. Слухаць брыдка. Аднойчы восенню яшчэ расстралялі хлапца. Ішоў адзін без дакументаў. Год сямнаццаць яму, не болей. Відаць, са школы фабрычнага навучання. Забілі нізавошта. Не мог я вытрымаць. Сустрэну каго з гэтых паліцаяў на вуліцы, саромлю ў вочы. Прасіў адумацца. Дзе там... Перада мной яшчэ нічога, аднеквающца, вочы апускаюць. Пачалі падгаворваць другіх. Тыя да мяне з пагрозамі...

Аўсянік, склаўшы рукі на каленях, сядзіць, слухае. Выгляд у яго такі, нібы думае аб чымсьці далёкім, што не мае ніякага дачынення да расказа настаўніка. У калідоры цішыня. Ні крыкаў, ні тупату.

— Рашыў перабрацца ў мястэчка, — працягвае Вадэйка. — Думаў — болей тут інтэлігентных людзей, не можа быць, каб панаваў такі разгул. Улады больш... Там, у Піляцічах, скажу вам, паўнейшая самачыннасць. Паліцэйскія твораць, што ўзбрыдзе ў галаву...

— Вы ў мястэчку працавалі дзе-небудзь? — пытае Аўсянік.

— Не, нідзе. Дзе ж я магу ўладкавацца, акрамя школы? Дый наогул вясной агарнуў мяне новы настрой. Немцаў стаў ненавідзець. Зразумеў, што ўся пошасць ад іх. Разбудзілі ў чалавеку звярыныя цёмныя сілы. На гэтым іх улада трымаецца.

— У вас радня ў мястэчку?

— Не, нікога. Ведаеце, здарылася аказія. Прыехаў у Піляцічы бургамістр. Здаецца, Крамер яго прозвішча. Я да яго. Маўляў, так і гэтак, выклаў сваю просьбу. Ён — дазваляе. «Пераязджайце». Наняў фурманку, прыехаў, іду да гэтага Крамера. Ведаеце, ён, па-мойму, гуманны чалавек. Хлебную картку загадаў мне выдаць. На мяне ён зрабіў добрае ўражанне.

— Усе яны добрыя, — цэдзіць скрозь зубы Аўсянік.

— Ну, не скажыце. Каму ў гэты час баліць галава аб беспрацоўным настаўніку? Пасяліўся я на Вакзальнай вуліцы ў доме, які некалі належаў купцу Краснеўскаму...

Міця ўздрыгвае. Ён ведае дом Краснеўскага — старынны, з жоўтымі акяніцамі, ён стаіць на тым жа баку вуліцы, што і Сяргееў, амаль па суседству. Зімой пуставаў, а з вясны сапраўды нехта жыў у ім, але Міця ні разу не пацікавіўся хто.

— Тут я наладзіў радыё, — настаўнік расказвае даверліва, як блізкім знаёмым, голас яго спакойны, роўны. — Прыёмнік быў у мяне яшчэ ў вёсцы, але там як установіш?.. Шпігавалі. Тут іншая справа. Знаёмых няма, не заходзіць ніхто. Здаецца, меры перасцярогі прыняў. Прыёмнік — я разумею трохі ў ім — разабраў на часткі. Кандэнсатар у адным пакоі, катушка напружання — у другім, лямпы пад падуш-

(Заканчэнне на 4-й стар.).

ПАСЛЯ ТАГО, ЯК ВЫСТУПІЛА НАША ГАЗЕТА

У нашай газеце 15 снежня 1961 г. быў змешчаны крытычны артыкул А. Дудзіна «Гэтая справа не церпіць халодных рук». Як паведаміў у рэдакцыю намеснік начальніка Упраўлення па справах мастацтва Я. Рамановіч, кіраўніцтва Белдзяржфілармоніі, абмеркаваўшы гэты артыкул, прымае захады да паляпшэння музычна-лекцыйнай прапаганды. Пашыраецца штат лекцыйнага бюро. Для гэтага наладжваецца сувязь са студэнтамі і выпускнікамі музычных навучальных устаноў рэспублікі.

Пытанне аб працоўнай дысцыпліне ў Дзяржаўным сімфанічным аркестры БССР разглядалася на калегіі Міністэрства культуры. У пастанове калегіі запісана: «Абавязаць кіраўніцтва Белдзяржфілармоніі прыняць рашучыя захады па паляпшэнню працоўнай дысцыпліны ў філармоніі; патрабаваць ад галоўнага дырыжора сімфанічнага аркестра Ул. Дуброўскага павысіць адказнасць за работу творчага калектыву».

Прымаюцца таксама меры па зніжэнню кошту пракату аўтобусаў АТК Міністэрства культуры і паляпшэнню іх абсталявання.

Але, відаць, якраз гэтыя пошукі выклікалі не толькі некаторую празаічнасць радка ў асобных вершах, але і нарадзілі шэраг бліскучых мініяцюр («У часы адліву», «Эпітафія», «То — не рукі», «Сланечнік», «Касмічнаальбомнае», «Конаўкі», «Я піў рачную плынь кіпучую», «Плакучыя бярозы»), у якіх насычанасць думкі і трапнасць яе выяўлення даведзены да афарыстычнай ёмістасці і выразнасці.

На прыкладзе такіх мініяцюр добра відаць, як натуральна спалучаецца ў паэзіі Максіма Танка імкненне да строгасці верша са шчодрасцю пачуццяў і значнасцю думак. Праўда, поспех спадарожнічае аўтару звычайна не там, дзе ён шукае чыста знешняй строгасці радка, выразу, слова, а там, дзе пісьменнік клапоціцца перш за ўсё пра строгасць паэтычную, якая можа і не супадаць са знешняй прастатой і строгасцю. Часам можа стацца, што самы дакладны і надзейны шлях да сэрца чытача ідзе не праз сухаватае, празаічна-строгае слова, а праз звонкую, далёкую ад знешняй прастаты паэтычную метафару, праз складаны, асацыятыўны паэтычны вобраз. Вершы «Вяртанне Шапена», «Зорным шляхам», «З вяселля», «Хмара з хмарай сышліся» і іншыя даюць нямала ўзораў досыць складанай, але трапнай метафарычнасці паэтычнага радка, якой, мусіць, пазайздросціў бы не адзін прыхільнік ускладнёнай асацыятыўнай паэзіі. Аднак і гэтыя вершы не ўспрымаюцца як нешта чужароднае ў сённяшняй творчасці Максіма Танка. Больш таго, яны не супярэчаць яго імкненню да падкрэсленай строгасці мастацкага вобраза, калі разумець пад гэтай строгасцю перш за ўсё эканомную перадачу паэтычнай думкі, а не толькі знешнюю стрыманасць паэтычнай фразы. Не супярэчаць з той прычыны, што і даволі складаныя, але зразумелыя і натуральныя асацыяцыі, і гучныя, прыгожыя метафары («поўныя грому раты», «зачарпнуць сямізорным палонікам на дарогу з Байкала вады») не прыцягнены за вушы толькі дзеля таго, каб здзівіць аматараў паэтычных мудрагельстваў або каб абавязкова ўпрыгожыць вершаваны радок, нават на шкоду яго сэнсу і яснасці. Яны знаходзяцца на сваім месцы. У скандэнсаваным выглядзе перадаючы паэтычную думку, яны гучаць вельмі натуральна.

А натуральнасць сёння з'яўляецца галоўным для Максіма Танка. Яна вызначае асноўны тон яго паэзіі, у тым ліку і само яго імкненне да строгасці і большай прастаты верша. Яна заўважаецца не толькі ў той свабодзе і ўяўнай лёгкасці, з якімі аўтар піша пра самыя разнастайныя жыццёвыя з'явы. Надаючы, як адзначалася вышэй, унутранае адзінства творам Максіма Танка, натуральнасць яго паэзіі найярчэй выяўляецца ў тым, што лірычны герой паэта ўсюды застаецца самім сабой — простым і, калі трэба, мужным, унутрана сабраным, але заўсёды жывым, зямным чалавекам, якога хвалююць усе чалавечыя радасці і нягоды, хоць ён, вядома, не можа мераць «аднолькава шчасце і гора». Паўната адчування жыцця, уменне радавацца з любых яго праяў — вось што перш за ўсё робіць чалавечным і ў гэтай сваёй чалавечнасці, прастаце і натуральнасці вельмі сучасным і вельмі прывабным танкаўскага лірычнага героя. Ён закаханы ў родную беларускую прыроду, і таму яго зачароўвае і «вецер радзімы» («не безымяны там вецер нейкі, а той, што вее начлежным дымам, шуміць чаротам, звініць жалейкай»), і «пах жывіцы», «пушчы рэха», і звычайная сялянская пуня з яе водарам духмянага сена, з рамантыкай тайных спатканняў «пад пераззвон камароў», і бусліны сейм, што, нікольку не баючыся добрага чалавека і нават не саступаючы яму дарогі, «збіраецца восеньскай раніцай», каб выбраць спрактыкаванага важака і ляцець у вырай. Чуламу сэрцу паэта здаецца, што нават каменнаму беламу скакуну з кітайскага храма «Белы конь» нудна «амаль дзве тысячы гадоў» стаяць у мёртвай цішыні манастыра, што і яму хочацца «ўцячы на росны луг» хоць бы сабе для таго, каб «аж да апошніх дзён сваіх цягаць жалезны плуг».

Шчодра адчуваючы ўсю паўнату і непаўторнае хараство жыцця, лірычны герой Максіма Танка жадаў бы, «каб стала зямля дарагім успамінам для ўсіх, хто на ёй жыў сто год ці хвіліну». Ён ніколі не аддаецца ва ўладу адчаю і роспачы. «Глядзіце смялей, мае вочы, каб вы не пагаслі пустымі!» — усклікае ён у адну з крытычных хвілін.

Натуральна, чалавек, які бядуе, што не хапае часу

Пачуць усе песні рэк,
Аб'ездзіць шляхі-дарогі,
Усе абысці палі
Ці нават паціснуць рукі
Усім братам на зямлі, —

не любіць не толькі «кастратаў», але і людзей абмежаваных, з чэрствай душой, тых, што, нібы баючыся зрабіць радасць другому, «і ў кругу сяброў не дзеляцца здабыткамі сваімі». Не прыймае ён і тых, што з-за празмернай асцярожлівасці і памяркоўнасці не могуць зразумець сапраўднай асалоды і цаны паўнакроўнага жыцця, цаны простага чалавечага шчасця, якое

Пэўна, складаецца з солі,
З хлеба, сабранага ў полі,
З поту, дарожнага пылу,
З роднага небасхілу,
З дружбы, мацнейшай ад смерці,
З песні...

Застаючыся ва ўсім такім простым, натуральным і чалавечным, як і гэтае простае працоўнае шчасце, танкаўскі лірычны герой не можа не тое што прыняць, а нават спакойна гаварыць пра нуднае крыўлянне галівудскіх халтуршчыкаў ад кінамастацтва («На забароненым фільме»), пра фальшывае мудрагельства абстракцыяністаў, пра іх «вакханалію дзікую ліній і плям» («На выстаўцы абстракцыяністаў»), не кажучы ўжо пра агульную бяздушнасць і антыгуманістычнасць грамадскай атмасферы ў сённяшняй капіталістычнай Амерыцы.

Выключная чалавечнасць імкненняў і перажыванняў, натуральнасць і паўната пачуццяў лірычнага героя танкаўскай паэзіі надзвычай добра выяўляюцца ў яго вельмі арганічным пратэсце супраць любых праяў бесчалавечнасці, супраць усялякага гвалту і здзеку, супраць пагрозы атамнай вайны ў той час, калі яшчэ несціханым болем адгукаецца ў сэрцы памяць па загінуўшых салдатах мінулых баёў («Жураўлі Садака Сасакі», «Больш трэба», «Стары мост», «Ён быў камуністам», «Балада»), і ў яго настойлівым праслаўленні кахання і дружбы.

Вершы пра дружбу і каханне ў кнізе «Мой хлеб надзённы» займаюць значнае месца і вызначаюцца вялікімі паэтычнымі вартасцямі. Свежасць паэтычнай думкі, сапраўднае паэтычнае пачуццё, добрая гумарыстычная ўсмешка, часам задумённы, элегічна-сумнаваты, па-чалавечаму цёплы, харошы настрой, а найчасцей бліскучая, іскрыстая, поўная кіпучай жыццярадаснасці гарэзлівасць, якая яшчэ не так даўно сустракалася ледзь не ў штыкі нашай крытыкай, — усё гэта надае асаблівую прывабнасць так званым інтымным матывам у новай кнізе Максіма Танка.

Тая ж чалавечнасць, дакладней сказаць, тое ж непрыйманне ўсяго, што перашкаджае людзям заставацца самім сабой, заўважаюцца і ў сатырычных вершах Максіма Танка, які яшчэ ў даверасьнёўскія часы паказаў сябе майстрам з'едлівай, сацыяльна завостранай сатыры («Раманс», «Пачатак оды», «Гавораць, кат памёр»). Праўда, у пасляваенныя гады, відаць, пад уплывам агульнай атмасферы ў перыяд найбольшага росквіту культу асобы, паэт дужа рэдка ўспамінаў пра свае магчымасці сатырыка. Вось чаму сёння прыемна зазначыць, што ў апошніх кнігах Максім Танк вяртаецца да сатырычнага жанра, востра высмейваючы і псеўдавучонага, і глухога да паэзіі рэцэнзента, і крытыка-халтуршчыка, і літаратуразнаўчых «заканадаўцаў з вушамі, з норавам аслоў», і бяздарных ці залішне дыпламатычных гладкапісцаў, і ўплывовых графаманаў, якіх пры жыцці «можна толькі хваліць», і старых буркуноў з іх тысячагадовай даўнасці скаргамі на адсутнасць «пашаны да каранаваных паэтаў» і наогул на спрадвечную «маладую незадаволенасць» існуючым.

На жаль, Максім Танк у сваіх сатырычных вершах як правіла не выходзіць за межы літаратурна-творчых пытанняў. А яго вострае, спрактыкаванае пяро сатырыка і гумарыста магло б знайсці значна шырэйшае кола для сваёй дзейнасці, для паспяховай барацьбы з усім тым, што яшчэ замінае нашаму руху наперад.

Заканчваючы гэтую размову пра кнігу «Мой хлеб надзённы», хочацца з радасцю падкрэсліць, што паэт не збіраецца заспакойвацца ў сваёй вялікай творчай дарозе. У вершы «Я знаю забыты вятрамі» ён шчыра прызнаецца, што яшчэ не ўсё зрабіў з таго, што мог бы і жадаў, пра многае

Яшчэ песні не склаў:
Зусім не таму, што ад працы
Стаміліся рукі, —
Я проста да шмат якіх
Датаў, падзеяў і спраў
Яшчэ не знайшоў
Непаўторных і фарбаў і гукаў.
Я буду шукаць іх
Сярод і калосся і траў,
Па ўсіх пуцявінах,
У вечных вандроўках, заўсёды,
Бо я не хачу,
Каб пасля мне хто скідку
даваў —
На франтавыя абставіны,
Бітвы, паходы.

Гэта вельмі добра, што паэт не шукае для сябе ніякай скідкі. Яшчэ лепш, што яна яму зусім і не патрэбна, бо паэзія Максіма Танка даўно даказала сваю сталасць і сілу. Яго новая кніга блікуча пацвярджае гэта.

Д. БУГАЕЎ.

У Дзяржаўным выдавецтве БССР выйшлі даведнікі па залах літаратурных музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Аўтары тэкстаў А. Есакоў і Л. Мірачыцкі. Фотаздымкі А. Ананьінай і А. Дзітлава.

Літаратурны музей Якуба Коласа

Літаратурны музей ЯНКІ КУПАЛЫ

ДУМКІ, ПРАПАНОВЫ, ЗАЎВАГІ

ШЭРЫЯ ПЛАКАТЫ, СУМНЫЯ ВІТРЫНЫ

Па прафесіі я — будаўнік. Жыву і працую ў Слуцку. Як і ў іншых гарадах рэспублікі, тут адбываюцца сёння вялікія і радасныя змены. І нас, слухач, радуе кожны новы прыгожы дом, квартал, магазін, кожная, нават няхай невялікая, дэталь, якая ўпрыгожвае родны горад. Але тым больш непрыемна, калі бачыш, як [illegible] аб знешнім абліччы горада, аб яго прыгажосці і культуры, бачыш, як побач з новым і прыгожым суседнічаюць безгустоўшчына і пошласць.

Я хачу пагаварыць аб афармленні нашага горада. Гэта не дробязь, як у нас іншы раз думаюць, не другарадная справа.

... Будаўнікі здалі ў эксплуатацыю новы дом. Стройныя і чыстыя лініі яго фасада радуюць вока. Але неўзабаве дома нельга пазнаць. Фасад абляпілі плакатамі, лозунгамі, без усякага ўліку архітэктуры будынка. Прычым выкананы яны безгустоўна і неакуратна. [illegible] плакатамі гарадскія агародкі, школы, розныя ўстановы.

На агародцы скверу, што побач з гарсаветам — пано «Сямігодка ў дзеянні». Наглядная агітацыя — важная справа. Сродкамі яркага плакатнага мастацтва, выразнымі ясна сфармуляванымі лозунгамі яна заклікана несці ў масы ідэі партыі.

Але каля шэрага, выцвілага пано «Сямігодка ў дзеянні», якое не мае ніводнага яркага малюнка або фота і скрозь складаецца з газетнага тэксту, напісанага да таго ж дробным шрыфтам, — рэдка хто спыняецца. Яно па сваіх мастацкіх якасцях цалкам адпавядае плоту, на якім вісіць.

Дарэчы, аб агародках. Сумнымі радамі цягнуцца яны ўздоўж вуліц, надаючы гораду непрыстойны, змрочны выгляд. Даўно пара [illegible] аб неабходнасці знесці іх. І сапраўды, навошта і ад каго агароджваць гарадскі сквер — месца адпачынку? [illegible]

Тое ж трэба сказаць і аб вітрынах магазінаў. Афармленне іх, як правіла, [illegible] загадчыка магазіна і кваліфікацыі «афармляльніка». [illegible]

— Няўжо вас задавальняе падобная безгустоўшчына? — [illegible]

— Тавар на від, — пацісне плячыма той, так і не зразумеўшы, аб чым ідзе гутарка.

Але ж з густам, па-сучаснаму афармленыя вітрыны надаюць гораду выразны выгляд і ўпрыгожваюць вуліцы. Дастаткова, напрыклад, прыгадаць вітрыну рэстарана «Зара» або магазіна № 53 на вуліцы Леніна, хоць і тут можна жадаць лепшага.

Хто ж павінен займацца мастацкім афармленнем горада, змагацца за яго культурнае аблічча, выкараняць безгустоўшчыну і пошласць?

Здавалася б, у першую чаргу аддзел культуры гарсавета. Загадчык аддзела т. Пасько і прадстаўнікі гарадской інтэлігенцыі даўно гавораць аб неабходнасці ствараць, па прыкладу іншых гарадоў, пры аддзеле савета па пытаннях мастацкага афармлення Слуцка. Магчыма, на грамадскіх асновах. [illegible]

І па-ранейшаму ў Слуцку няма адказнага за культуры [illegible] горада. [illegible] Месціцца яна ў старой, непрыстасаванай хаце, не забяспечана неабходнымі матэрыяламі і абсталяваннем, не ўкамплектавана кадрамі. [illegible]

Гэта крыўдна.

В. ДУБІНКА,
тэхнік-будаўнік.

ФІЛЬМЫ Ў САКАВІКУ

На працягу многіх тыдняў кожны, хто прыходзіў на кінастудыю «Масфільм», спыняўся ля аднаго з павільёнаў. Тут створана вялізарная лабараторыя: машыны, сігнальныя лямпы, пульты кіравання, рубільнікі, ходзяць людзі ў белых халатах... Шмат самых разнастайных і дзіўных дэкарацый было пабудавана ў павільёнах студыі, дзе здымаўся новы мастацкі фільм «Дзевяць дзён аднаго года». Аўтары сцэнарыя — М. Ром і Д. Храбравіцкі, рэжысёр-пастаноўшчык — М. Ром.

Гэты фільм прысвечаны подзвігу савецкіх вучоных, натхнёных выдатным імкненнем праклаci чалавецтву шлях да невычарпальных запасаў ядзернай энергіі, раскрыць таямніцы сінтэзу атамнага ядра, выходзіць на экраны рэспублікі.

Адну з галоўных роляў у кінакарціне выконвае папулярны савецкі кінаакцёр А. Баталаў...

На ложку ляжыць няголены чалавек. Пацягнуўшыся, ён скідвае коўдру, і выяўляецца, што спаў ён у штанах і верхняй сарочцы. Чалавек выходзіць з пакоя і доўгім калідорам ідзе на кухню, адкрывае водаправодны кран і падстаўляе засмяглы рот пад струмень. Дзве суседкі наглядаюць за ім. Калі ён, напіўшыся, змочвае вадой вочы, адна з іх з задавальненнем паведамляе, што яго, Кузьму Кузьміча Іарданава, выклікаюць у міліцыю...

Так пачынаецца новая мастацкая кінааповесць «Калі дрэвы былі вялікімі», створаная рэжысёрам Л. Куліджанавым на Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага па сцэнарыю М. Фігуроўскага.

Фільм апавядае аб барацьбе двух жыццёвых прынцыпаў — працоўнага (больш даць!) і паразітычнага (больш узяць!)...

«Чалавек-амфібія» па аднайменнаму твору А. Бяляева—значыцца ў тытрах новай карціны вытворчасці кінастудыі «Ленфільм».

З'яўлення на экране гэтага фільма чакаюць шматлікія аматары кіно. І цікавасць гэтая не выпадковая. Напэўна, няма ніводнага юнага чытача, які б не ведаў гэты захапляючы твор.

Кадр з фільма «Калі дрэвы былі вялікімі».

Кадр з фільма «Дзевяць дзён аднаго года».

Сцэнарый фільма «Чалавек-амфібія» напісаны калектывам кінадраматургаў: А. Каплерам, А. Гольбуртам і А. Ксенафонтавым. Пастаноўка карціны ажыццёўлена рэжысёрамі Г. Казанскім і В. Чабатаровым.

Шчодрая, багатая талентамі ўкраінская зямля. Шмат спевакоў, танцораў выйшла з самадзейнасці. Самадзейнаму мастацтву ўкраінскіх працоўных і прысвечаны каляровы фільм-канцэрт «На крылах песні» вытворчасці Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі.

Другая карціна «Змітро Гарыцвіт», створаная на гэтай жа кінастудыі рэжысёрам М. Макарэнка па матывах рамана М. Стэльмаха «Вялікая радня», апавядае аб калектывізацыі на Украіне.

У сакавіку на экраны рэспублікі выпускаецца таксама шырокаэкранная кінакамедыя «Дзяўчаты», створаная на кінастудыі «Масфільм» рэжысёрам Ю. Чулюкіным па сцэнарыю Б. Беднага.

Фільм расказвае аб маралі, этыцы, узаемаадносінах моладзі, аб дзявочым гонары, каханні, якое нараджаецца па-рознаму.

У галоўных ролях здымаліся папулярныя кінаакцёры Н. Румянцава і М. Рыбнікаў.

Не без цікавасці паглядзяць гледачы новыя кароткаметражныя мастацкія кінакарціны «Безабаронная істота», «Забіць чалавека», «Акцёр Йолер», «Анафема».

Апошні пастаўлены па матывах аднайменнага апавядання А. Купрына.

З зарубежных фільмаў у сакавіку на экранах рэспублікі будуць дэманстравацца: кітайскі — «Ранішняя раса», венгерскі—«Стрэльбы і галубы», карэйскі — «Пралог супрацiўлення», польскі —«Шчаслівчык Антоні», чэхаславацкія — «Ганарлівец Лойза» і «Дзе аднаго алібі мала», румынскі — «Бурныя гады» кінафільмы вытворчасці кінастудыі «Дэфа», ГДР — «Навагодні пунш» і «Ім сёння за сорак» і іншыя.

Р. ЗАЙЦАЎ.

«Цудоўная дудка» на балгарскай сцэне

На сцэне Народнага Тэатра Моладзі ў г. Сафіі з поспехам ідзе п'еса беларускага драматурга Віталія Вольскага «Цудоўная дудка» (пастаноўка рэжысёра Весяліны Стэфанавай, мастак — лаўрэат Дзімітраўскай прэміі Георгі Каракашэў, музыка П. Ступела, пераклад п'есы на балгарскую мову П. Проданава і Г. Аўгарскага). «Багаты змест п'есы, — піша В. Стэфанава, — ідэйная мэтанакіраванасць, раскрыццё рэвалюцыйнай сілы народа, фантастычныя формы і фарбы робяць гэты твор цікавым і карысным для дзяцей і дарослых. Народныя матывы, якія ляжаць у аснове гэтай п'есы, існуюць і ў нашым фальклоры. Таму п'еса Вольскага вельмі блізкая нашаму народу і нашай гістарычнай сапраўднасці... Герой казкі, разумны і смелы Янка, які праходзіць праз цэлы шэраг выпрабаванняў, можа служыць прыкладам сумленнасці і адданасці народнай справе. П'еса гучыць сучасна і аптымістычна, бо высмейвае інстытуты, якія страцілі свае эканамічныя асновы, і сцвярджае непахісную веру ў невычэрпныя сілы народа».

На здымку: Янка (арт. М. Парменаў) і Марынка (лаўрэат Дзімітраўскай прэміі арт. І. Мілева) у першай карціне спектакля «Цудоўная дудка» на сцэне Народнага Тэатра Моладзі.

ЧЫТАЧЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

□ Ёсць у Ашмянскім раёне вёскі Павішні і Харанжышкі. Бібліятэкі ў іх няма, але ў кожным двары тут чытаюць кнігу. Пастаралася сельская бібліятэкарка Марыя Сляпўка. Яна стварыла ў гэтых вёсках пункты выдачы кніг і рэгулярна прыносіць сюды новую літаратуру.

Г. НЕУПАКОЕЎ.

□ Вечар маладога атэіста ў Старчаняцкім сельскім клубе Іўеўскага раёна сабраў многа калгаснікаў. Цікавую лекцыю аб шкодзе рэлігійных забабонаў прачытаў прапагандыст райкома партыі т. Талкачоў.

Ул. ШЫПУЛЬКІН.

□ У сёмай комплекснай брыгадзе калгаса імя Лепяшынскага Кармянскага раёна добра працуе клуб. Брыгадны клуб умела прапагандуе рашэнні XXII з'езда КПСС. Нядаўна тут адбыўся цікавы вечар пытанняў і адказаў па матэрыялах з'езда. Калгаснікі задалі шмат пытанняў. На іх адказвалі дэлегат XXII з'езда КПСС механізатар Л. Сарокін, аграном Р. Палякшанаў, настаўнік М. Хутарцоў.

М. ЖУРА.

□ Паліну Васільеўну Вахмяніну ведаюць многія жыхары гарадскога пасёлка Скідзель. Яна працуе кіяскёрам «Саюздруку». У яе кіёску заўсёды знойдзеш рэспубліканскія літаратурна-мастацкія часопісы «Полымя», «Беларусь», «Маладосць» і газеты. Яна ўмела прапагандуе іх, і часопісы ніколі не залежваюцца.

І. КРЫШАЛОВІЧ.

НАВУКА РАСПРАНАННЯ

У горадзе Лос-Анжэлес адкрыўся нядаўна прыватны каледж стрып-тыза (танец, у час якога актрыса скідае з сябе ўсё адзенне. — **Рэд.**). Прэзідэнт каледжа містэр Гары Шылер, выступаючы перад будучымі студэнткамі каледжа, заявіў: «Многія дзяўчаты хочуць стаць танцоўшчыцамі стрып-тыза, але не ведаюць, як гэта робіцца. Цяпер у іх ёсць усе магчымасці для вучобы».

У каледжы дзяўчаты вывучаюць тэорыю і гісторыю стрып-тыза, псіхалогію чалавека і іншыя прадметы, неабходныя ў іх будучай дзейнасці. У каледжы выкладае вядомая танцоўшчыца стрып-тыза 52-гадовая Салі Мар, якая ў цяперашні час займаецца выключна падрыхтоўкай кадраў стрып-тыза.

«Тайм».

КАЛІ ВАМ СОРАК ГОД

Амерыканская медыцынская асацыяцыя ў сваім звароце да грамадзян піша, што сорак год —гранічны ўзрост для захаплення твістам (новым модным танцам, які змяняе «ўстарэлы» рок-н-рол. — **Рэд.**), «Калі вам больш як сорак год, — гаворыцца далей у звароце, — і калі вы не маеце спартыўнай загартоўкі, то бойцеся танцаваць твіст. Вывіхі суставаў, расцягненне мышцаў і пашкоджанні пазваночніка — вось найбольш частыя траўмы, якія чакаюць вас».

«Дэйлі уоркер».

ІХ НОРАВЫ, ІХ МАРАЛЬ

Факты з зарубежных газет і часопісаў

НОВАЕ СВЯЦІЛА АБСТРАКЦЫЯНІЗМУ

Пасля гібелі мастачкі-абстракцыяністкі шымпанзе «Бетсі» амерыканскае абстрактнае мастацтва не мела дастаткова таленавітых паслядоўнікаў «Бетсі». Цяпер у заапарку горада Цынцынаці з'явілася шымпанзе-мастачка «Прыгажуня», карціны якой адразу набылі вялікую папулярнасць. На нядаўняй выстаўцы яе работ у Нью-Йорку за некалькі дзён было прададзена 40 яе карцін. На жаль, сама мастачка не здолела прысутнічаць на выстаўцы, бо ўрач заапарку, непакоячыся аб здароўі «Прыгажуні», не дазволіў ёй паездку з Цынцынаці ў Нью-Йорк.

«Фольксштыме».

«СЕЛЯДЦЫ Ў СЛОІКУ»

Студэнты Фларыдскага універсітэта ўстанавілі новы сусветны рэкорд у гульні, якая называецца «селядцы ў слоіку»: 215 чалавек пасля працяглых трэніровак здолелі ўціснуцца ў пакой гасцініцы, разлічаны на двух чалавек.

«Юманітэ».

ПАДРЫЎ ВЕРЫ Ў БОГА

«Дочкі амерыканскай рэвалюцыі» (рэакцыйная жаночая арганізацыя ў ЗША.—**Рэд.**), заклікаюць усіх грамадзян не купляць паштоўкі, якія распаўсюджваюцца Арганізацыяй Аб'яднаных Нацый перад вялікаднем, троіцай і іншымі рэлігійнымі святамі. Паколькі ўсе грошы ад продажу паштовак ідуць не царкве, а ў фонд дапамогі дзецям слабаразвітых краін, дык уся задума з продажам паштовак (на думку «дачок амерыканскай рэвалюцыі») ёсць не што іншае, як камуністычная прапагандысцкая кампанія з мэтай падарваць веру ў бога.

«Дэйлі уоркер».

«ЧЫРВОНЫЯ З ЦЫНЦЫНАЦІ»

Вярхоўны суд штата Пенсільванія запатрабаваў ад кіраўнікоў спартыўнага клуба «Цынцынаці рэдс» («Чырвоныя з Цынцынаці») неадкладна змяніць сваю назву, якая з'яўляецца, на думку Вярхоўнага суда, камуністычнай прапагандай у спорце. Слова «чырвоныя» павінна быць заменена іншым, бо інакш улады будуць вымушаны закрыць клуб. Клуб «Чырвоныя з Цынцынаці» існуе пад гэтай назвай з 1866 года.

«Морген».

ВЫБАРЫ КАРАЛЕВЫ ПРЫГАЖОСЦІ

У Лондане адбыліся чарговыя выбары «міс свету» — каралевы прыгажосці свету. Перад членамі журы, у ліку якіх знаходзіліся адна герцагіня і адзін барон, праходзілі ў купальных касцюмах з нумаркамі дзесяткі «каралеў прыгажосці» з розных краін. Паводле ўмоў выбараў, аб'ём грудзей кожнай прэтэндэнткі на званне «міс свету» павінен быць не менш як 90 сантыметраў, а аб'ём таліі — не больш як 55 сантыметраў. Большасцю галасоў журы прысвоіла званне «міс свету» англічанцы Розмары Фрэнклэнд. У час агляду «каралева прыгажосці» Аргенціны, пачуўшы неадабральны водгук аб сваёй фігуры з вуснаў «каралевы прыгажосці» Даніі, учапілася ў валасы датчанцы. За бойку абедзве каралевы былі дыскваліфікаваны і адхілены ад далейшага ўдзелу ў конкурсе. Дыскваліфікаваны былі таксама «каралевы прыгажосці» Бразіліі, Балівіі і Эквадора, якія прабавалі распачаць бойку з членамі журы.

«Юманітэ».

НА ЎСЕ ГУСТЫ

Толькі па папярэдніх заказах і толькі пастаянным кліентам пастаўляў парнаграфічныя паштоўкі Гельмут Гро, які цяпер прыцягваецца да адказнасці. 18 тысяч негатываў, старанна зробленых на працягу раду год, забяспечвалі выпуск парнаграфічных паштовак для кліентаў з самымі разнастайнымі густамі. 180 магазінаў у розных краінах свету, ад Бразіліі да Японіі, рэгулярна заказвалі і атрымлівалі серыі парнаграфічных фатаграфій. Каля 800 іншаземцаў атрымлівалі заказаныя серыі паштовак непасрэдна ад самога Гельмута Гро. Вырабы пана Гро пастаўляліся нават у Парыж, які лічыцца сусветным цэнтрам па вырабу парнаграфічных паштовак.

«Морген».

ПАДЗЕІ, ФАКТЫ, НАВІНЫ

□ Днямі ў маладзёжнай зале бібліятэкі імя Ул. І. Леніна адбыўся вусны часопіс «Нам пры камунізме жыць, нам яго будаваць». Аб гістарычным значэнні рашэнняў XXII з'езда КПСС расказаў работнік Мінскага абкома камсамола Э. Дубінскі. Навуковы супрацоўнік Інстытута матэматыкі і вылічальнай тэхнікі Акадэміі навук БССР В. Крукоўская сваё выступленне прысвяціла электронна-вылічальным машынам. Наступную старонку вуснага часопіса адкрылі супрацоўнікі часопіса «Маладосць». Адказны сакратар часопіса Ул. Юрэвіч расказаў аб творах, надрукаваных у апошніх нумарах часопісаў, аб тым, што будзе надрукавана ў бліжэйшы час. Паэт М. Аўрамчык прачытаў некалькі сваіх вершаў. У заключэнне народны артыст БССР Я. Палосін прачытаў урыўкі з рамана М. Шолахава «Паднятая цаліна».

□ У гарадскім Доме культуры г. Маладзечна адбыўся канцэрт артыстаў эстрады з Бранска. З цікавасцю гледачы прагледзелі канцэртную праграму «Вясёлы вечар». Былі выкананы рускія і зарубежныя песні, музыкальныя і акрабатычныя нумары, скетчы, канферанс.

□ Рэчыцкі раённы аддзел культуры правёў нараду сельскіх бібліятэчных работнікаў. Удзельнікі яе абмеркавалі вынікі работы за мінулы год і задачы на бягучы. Работнікі Караваціцкай, Свірыдавіцкай і Жмураўскай бібліятэк падзяліліся вопытам сваёй работы.

□ Калектыў Тэатра імя М. Горкага пабываў у воінаў мінскага гарнізона. На сцэне акруговага Дома афіцэраў быў паказаны спектакль «Дванаццатая гадзіна».

НА СЦЭНЕ — РАЧНІКІ

Закончыўся другі басейнавы агляд мастацкай самадзейнасці рачнікоў Беларусі. Сваё майстэрства дэманстравалі спевакі, танцоры, чытальнікі, музыканты, гумарысты. Удала выступілі мужчынская харавая група Брэсцкага порта, хор Рэчыцкай суднаверфі, спявак, рулявы-матарыст Брэсцкага рачнога порта М. Здановіч і іншыя выканаўцы. Журы агляду прызнала лепшымі калектывы мастацкай самадзейнасці Брэста, Гомеля і Пхова. Яны ўзнагароджаны ганаровымі граматамі і грашовымі прэміямі.

В. СЯМЁНАЎ.

КРЫЧЫ, ЧАЛАВЕК!..

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.).

кай... Вечарам раз-раз сабраў, і слухай. Ні адзін чалавек не ведаў. Ну, акрамя жонкі і цешчы. Пеця, хлопчык мой, спаў ужо, калі радыё слухалі. Паслухаем — і адразу разбяру. Гэта на выпадак, калі наляцяць з вобыскам. Маўляў, часткі ад прыёмніка яшчэ не радыё. Проста розуму не дабяру, як здагадаліся. Антэну, праўда, я на гарышча выцягнуў, але жонка днём развешвала на ёй бялізну. Хто падказаў?..

— Знайшлі прыёмнік? — дрыжачым ад хвалявання голасам пытае Міця.

— Як не знойдуць. Галоўнае — сакрэт раскрылі. Вывад ад антэны за фотакарткамі быў замаскаваны. Дабраліся. Як на зло, батарэі не параскідаў. Стаялі пад ложкам усе...

Вадэйка змаўкае. На шырокім добрым твары цень засмучанасці. Рукі, галава, усё цела гэтага чалавека вялікае, ладнае, дзераўляшка здаецца недарэчнасцю. Міця глядзіць на настаўніка з міжвольнай сімпатыяй. Ён як бы шкадуе, што не ведаў яго раней. Нечым блізкім, спакойным патыхае ад дужай постаці, даверлівых шэрых вачэй.

Аўсянік ні аб чым небяспечным не распытвае. Цяжка зразумець, як ён паставіўся да ўсяго, што расказаў настаўнік. Мабыць, асцярожнічае, як і ўчора з Міцем...

* * *

Цішыня ў турэмным калідоры скончылася пад вечар. Мітусня, шум, крыкі сведчаць, што жыццё зноў увайшло тут у звычайнае рэчышча. Ад гэтага нават спакайней. Цішыня палохала.

Заходзіць жандар, той самы, які вывучае рускую мову. Адзін, без паліцая. Жанчына падхопліваецца з ложка.

— Пан, пан, што з намі будзе?! — яна плача, заглядвае немцу ў вочы.

Выгляд у таго збянтэжаны. Адводзіць позірк у бок, перамінаецца з нагі на нагу.

— Якая ест прычына ваш арышт?

— Мы радыё не слухалі. Бачыць бог, што праўда... Прыёмнік быў няспраўны, раскіданы. Скажыце гэта начальніку, пан...

— Усякі прыёмнік нада здаць паліцыя. Няспраўны таксама. Гэта ваш памылка.

— Мы не тутэйшыя, пан. Не ведалі закону. Няўжо нас за гэта расстраляюць?.. О, божа!..

— Еслі ваш праўда, могуць паслат Германія. Канцэнтрацыйны лагер.

— Дык чаму ж на допыт не выклікаюць?.. Я ўсё раскажу. Як перад богам. Папрасіце начальніка, пан...

Хлопчык прачнуўся, сядзіць на ложку, глядзіць на немца. Вочы спалоханыя, акругленыя. Бесказырка на падлозе.

Жандару няёмка. Крута павярнуўшыся, выходзіць.

Як нямнога трэба чалавеку, каб запаліць у сэрцы іскру надзеі. Міця, слухаючы размову збоку, назіраючы за жандарам, не паверыў ніводнаму яго слову. Жанчына паверыла. Павесялела ўвачавідкі. Вось яна ўжо гушкае хлопчыка, туліць да грудзей, смяецца.

— І ў Германіі можна жыць, — гаворыць яна нібы сама з сабой. — Хлопчык мой... Хіба мы ядзім многа хлеба? Нам скарыначку — і будзем жыць...

Яна яшчэ зусім маладая, гэтая жанчына. Чарнявы твар, змучаны, худы, сінія кругі пад вачамі. Таму здаецца пажылой.

У дзвярах суседняга пакоя, дзе сядзіць Сяргей, шчоўкнуў замок. Чуваць крокі. Міця ўвесь ператварыўся ў слых. Дзверы зачыніліся. Крокі па калідоры. Ускочыў на спінку ложка, зазірнуў у пакой. Сяргея няма. Павялі. На допыт, ці, можа?.. Пакутліва цягнуцца секунды. Глядзіць праз акно на двор. Калі загурчыць матор — значыць, усё ясна... Як учора з пракурорам... На двары ні душы. Ходзіць па мураве курыца, клюе нешта. Як яна сюды трапіла? Курыца і турма — зусім недарэчна. Немцы могуць проста: цесаком па горлу і ў суп. Любяць курынае мяса. Кураеды, яйкаеды. Але не чапаюць. Можа курыца належыць жандармерыі? Чакаюць свята. Тады чаму адна? Адной не накорміш зграю. Усе гладкія, чыстыя. Добра ядуць...

Міця стараецца думаць пра другое, што не мае дачынення да Сяргея, але цяпер гэта ўдаецца ненадоўга. У душы вострае, як цвік, чаканне — калі пачуецца крык. Крык — збавенне. Крык азначае, што чалавек не здаецца...

З калідора даносяцца крокі, галасы. Учора ясна чуцён быў крык. Настаўніцкая, дзе дапытваюць, у гэтым крыле. Праз чатыры класы. Чуваць, калі моцна крычаць. Цела вяне, расслабляецца. Млосна. У роце перасыхае. Горш за ўсё невядомасць. Учора ён палохаўся крыку. Дурань. Усяго адны суткі ён сядзіць тут. А прамінула, здаецца, вечнасць. Там, за сценамі школы, якая стала турмой, нічога няма. Усё тут... Свет сышоўся клінам... Хай бы выклікалі. Чаму не выклікаюць?.. Колькі мінула часу, як Сяргея павялі?..

Міця пачынае прахаджвацца. Ад акна да дзвярэй. Ад дзвярэй да акна. Шэсць крокаў. Хлопец з Баркоў ляжыць, падкурчыўшы ногі. З учарашняга дня не ўставаў. Не сядзеў нават. Бурду, якую прынеслі раніцай, выпіў з міскі лежачы. Болей не дапытваюць. Не б'юць. Цвёрды хлопец. Нават не стогне. Хоча адпомсціць старасце. Як прозвішча гэтага старасты? Ён учора называў. Лагун? Так, Лагун. Трэба запомніць. А навошта?.. Калі Сяргей не крычыць, значыць усё... Можа трымаюць перад дзвярыма? Навошта тады вывелі з камеры?.. На двары не відаць. Курыца знікла. Ясна, не жандарская. Проста прыблудзілася... Аўсянік пахрапвае.. Настаўнік здзіўлена пазірае на Міцю. Разумее, што хвалюецца. Харошы чалавек. Даверлівы, як дзіця...

Міця стаў ля вакна. Ужо ні на што не спадзяваўся. Да болю выразна адчуваў: мінула часу больш, чым трэба Сяргею, каб прайсці калідор, апынуцца ў настаўніцкай. Тады пачуўся крык. Пакутлівы, працяглы. Па крыку нельга пазнаць чалавека. Голас мяняецца. Усе крычаць аднолькава. Але ён ведаў, што гэта Сяргей. Знямоканы Міця зваліўся на ложак...

Крык стаіць у вушшу, працінае ўсё цела, коле ў сэрцы. Жанчына падхапілася. Вочы ў яе вялікія, страшныя. Туліць да сябе хлопчыка. Аўсянік спіць. Можа прытвараецца?.. Настаўнік выцірае хусцінкай лоб. Рукі дрыжаць...

На хвіліну крык як бы сціх. Потым зноў. Колькі можна біць чалавека? Яны яго заб'юць... Звяры... Звяры шалеюць, калі бачаць кроў. Ці меў ён права патрабаваць гэтага ад Сяргея?.. Яго ж самога не б'юць. Сяргей ратуе іх усіх... Навошта? Ці варта жыць, калі ёсць такое?..

Міця адчувае, што яшчэ хвіліна — і ён не вытрымае. Закрычыць, кінецца на падлогу, будзе біцца галавой аб сцяну. Усё адно. Абы самому спазнаць боль, патушыць агонь, які пячэ ў грудзях. Немагчыма слухаць гэты нечалавечы крык. У гэтую хвіліну ён гатовы ўзяць віну на сябе. Няхай б'юць, здзекваюцца з яго самога... Але ён яшчэ ляжыць. Не варушыцца. Маўчыць. Сціскае да болю зубы. Як праз зямлю, чуе глухі голас Вадэйкі:

— Вашага таварыша катуюць?

Да яго не адразу даходзіць сэнс запытання. Крык цішэйшы, але яшчэ працягваецца. З кароткімі перапынкамі. Міця нібы бачыць мардатых эсэсаўцаў, тых, што сядзелі ўчора ў сподніх вязаных сарочках, з бярозавымі палкамі ў руках. Відаць, б'юць па чарзе. Пакуль кожны не стоміцца.

— Вы можаце не гаварыць, — чуецца той жа глухі голас. — Нікому не трэба ведаць лішняга. Паверце мне — я многа бачыў.

Міця ўстае, садзіцца. У галаве шуміць. У вачах зялёныя кругі, якія разыходзяцца, нібы хвалі. Шырокі няголены твар Вадэйкі — ён сядзіць насупраць, на краі ложка — спачатку як у тумане. Потым туман развейваецца. Твар чалавека збялелы. На ім боль. Міця нібы вярнуўся ў другі свет. Тут усё звычайнае, знаёмае, што ён прывык бачыць заўсёды. Людзі тут спачуваюць адзін аднаму...

— Майго таварыша б'юць, — адказвае ён напаўголаса.

— Разумею. Узялі за што?

— Дапытваюцца пра прыёмнік. Можа яшчэ пра што-небудзь. У яго знайшлі наган.

— Вы слухалі радыё?

— Слухаў.

— І не адзін вы?

— Не адзін.

— Я вас разумею, — настаўнік цяжка ўздыхае. — Лягчэй паміраць, калі не адзін... І пакуты пераносіць. Калі ў чалавека ёсць ідэя, ён лёгка ідзе на смерць. Ёсць за што сабой ахвяраваць. Хоць катавання можна і не вытрымаць. Тут звычайная біялогія. Нервы самі крычаць...

Міця прыслухоўваецца. Крыку болей не чуваць. Ён не ўлавіў моманту, калі настала цішыня. Можа таму, што крык увесь час стаяў у вушах. Не хочацца верыць, што ўсё скончылася. Здаецца, зараз зноў пачнецца. Праходзіць хвіліна, другая. Чуваць крокі, у суседнім пакоі адчыняюцца дзверы. Глухі шоргат—Сяргея цягнуць па падлозе. Шчоўкае замок...

Міця хацеў бы, але не можа стаць на спінку ложка, зазірнуць у пакой, дзе Сяргей. Нешта не дазваляе. Гэтаму няма назвы. Сяргея катавалі, яго — не. Таму ён не мае права нават суцешыць...

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск. | Адрас РЭДАКЦЫІ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-20-54, аддзела мастацтва—3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03. | «Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу.

АТ 00087

Друкарня выдавецтва «Звязда».